

Protestants-christelijk onderwijs met een vleugje humor?!

Een onderzoek naar humorgebruik tijdens godsdienst en zaakvakken in de bovenbouw van protestants-christelijke basisscholen.

Naam: Sjors Bulten

Klas: L4B

Studentnummer: 080363

Afstudeeronderzoek Leraar Basisonderwijs (Pabo)

Afstudeerbegeleider: Dhr. R. de Graaf

Christelijke Hogeschool Ede

Februari 2013

Inhoud

Voorwoord.....	4
Inleiding	5
Onderzoeksvraag en hypothese	5
Theoriedeel.....	5
Praktijkdeel.....	6
Conclusie, aanbevelingen en discussie.....	6
Samenvatting.....	7
Theoriedeel	8
Hoofdstuk 1: Humor en groepssfeer	8
Eigenschappen leerkracht	8
Goede leraar	9
Sfeer in de klas.....	9
Conclusie	12
Hoofdstuk 2: Hoe komt humor voor in de christelijke school?	13
Humor in het godsdienstonderwijs	13
Humor per zaakvak bekeken	20
Conclusie: Humor op de basisschool	22
Hoofdstuk 3: Positieve en negatieve kanten van humor bekeken.....	23
Conclusie	26
Praktijkdeel.....	28
Hoofdstuk 1: Opzet praktijkonderzoek	28
Hoofdstuk 2: Resultaten onderzoek.....	31
Enquête onder kinderen.....	31
Enquête onder leerkrachten	36
Hoofdstuk 3: Conclusies praktijkonderzoek	40
Conclusies literatuur en praktijk	42
Conclusies literatuur.....	42
Conclusies praktijk.....	42
Aanbevelingen en discussie.....	44
Aanbevelingen.....	44
Discussie	45
Bijlagen	46
Bijlage 1: Tips voor een goede sfeer.....	46

Bijlage 2: Resultaten enquête kinderen	47
Bijlage 3: Resultaten enquête leerkrachten	51
Bijlage 4: Enquête kinderen	59
Bijlage 5: Mailcontact met Bär Derkx	61
Bijlage 6: Humoristische filmpjes en websites	64
Bibliografie	65

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie, geschreven als afsluiting van mijn opleiding Leraar Basisonderwijs. Met enthousiasme en plezier heb ik aan dit onderzoek gewerkt, aangezien ik zelf het onderwerp mocht bepalen. Ik heb gekozen voor het onderwerp humor, omdat ik tijdens mijn stages en werk in het onderwijs regelmatig gebruik maak van humor. Ik probeer vrolijk voor de klas te staan en ik haal energie uit het lesgeven door ruimte te laten voor een grap en een lolletje.

Als ik terugdenk aan mijn eigen basisschoolperiode dan denk ik vooral aan de grappige meester die ik had in groep 8. Enkele lessen waarin werd gelachen kan ik me nog voor de geest halen. Ik was gemotiveerd om goed mijn best te doen en ik haalde goede cijfers.

Bij het bepalen van mijn onderwerp heb ik gekozen voor iets dat mijn interesse trekt. Over het gebruik van humor wilde ik graag meer weten. Vandaar dat u nu een afstudeeronderzoek (AO) voor u hebt liggen over het gebruik van humor in het basisonderwijs.

Op deze manier wil ik graag een aantal mensen bedanken die mij geholpen hebben bij het maken van dit onderzoek. Om te beginnen mijn begeleider Ronald de Graaf voor zijn enthousiasme over dit onderwerp, zijn kritische blik en voor het geven van richting op bepaalde momenten. Ook wil ik de basisscholen bedanken die hebben meegewerkt aan dit onderzoek: basisschool De Rank in Emmen, de Wilhelminaschool in Doetinchem en de Veldhuizerschool in Ede. Met name de leerkrachten en de bovenbouwgroepen voor hun medewerking als onderzoeksgroep.

Verwacht niet dat onderstaand onderzoek een enorm humoristisch en lachwekkend verhaal wordt, dat is namelijk niet mijn insteek. Het is mijn bedoeling om over humor te praten en hiervoor enkele handreikingen te geven en niet per se om humoristisch te zijn. Toch hoop ik dat er af en toe geglimlacht kan worden om het geschrevene.

Ik wens u een plezierige leeservaring.

Sjors Bulten, februari 2013

Inleiding

Hebt u een idee hoeveel keer per dag een kind gemiddeld (glim)lacht? Doe eens een gok... Het antwoord staat hier, achterstevoren geschreven: *!gad rep reek drednohreiv tot drednoheird dleddimeg*. (Klasseleraren, 2010), (Budding, 2007)

Dat is vaak, nietwaar? Maar gebeurt dat lachen vaak in de klas? Dat is een vraag die me een tijd bezig heeft gehouden. Daarom lijkt het me erg interessant om onderzoek te doen naar humor in het onderwijs. Vorig jaar is er over dit onderwerp ook een AO geschreven door Marlies Giesen. Daar waar zij vooral over humor en de groeps sfeer schreef, is dit onderzoek vooral gericht op humor van de leerkracht in samenhang met de leerprestaties van kinderen in de bovenbouw. Omdat ik christen ben en ik dit onderzoek zal gaan houden op protestants-christelijke basisscholen, zal ik geregeld verwijzen naar de Bijbel of een boek uit de christelijke literatuur. Ik maak gebruik van de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV), tenzij anders aangegeven.

Onderzoeksvraag en hypothese

Mijn onderzoeksvraag luidt: Wat zijn positieve en negatieve kanten van humor in het christelijk basisonderwijs? Ik verwacht dat er een samenhang is te vinden tussen een humoristische, positief ingestelde leerkracht en de leerprestaties van de kinderen. Wanneer er door de leerkracht op een grappige manier les wordt gegeven, zal de aandacht van de kinderen toenemen en de lesstof beter blijven hangen. Ook zal er meer groepscohesie ontstaan, omdat er samen gelachen wordt in de klas. Ik verwacht dat er ook binnen een christelijke basisschool genoeg ruimte is om humor in te zetten, zelfs tijdens de dagopening.

Theoriedeel

In het theoriedeel bekijk ik wat er in de literatuur geschreven is over het onderwerp humor. Ik begin met de vraag wat belangrijke eigenschappen zijn van een goede docent. Wat zijn volgens kinderen belangrijke eigenschappen die een leraar moet hebben? Vervolgens onderzoek ik de groeps sfeer. Hier bekijk ik wat de definitie van groeps sfeer is, hoe dit te meten is en wat er nodig is voor een goede sfeer in de klas. Ook wordt de vraag gesteld: wat zijn de belangrijkste punten voor een plezierige werksfeer? Hoofdstuk 2 zal gaan over gebruik van humor in het christelijk onderwijs. Allereerst zal ik hier ingaan op de vraag of humor voorkomt in de Bijbel. Dan bekijk ik het vak godsdienstonderwijs: hoe wordt dit gegeven en is er ruimte voor humor? Daarna bekijk ik andere vakken, vooral de zaakvakken. Zijn er voorbeelden te vinden van humorgebruik in het onderwijs?

Tot slot zet ik, op basis van de literatuur, de positieve kanten tegenover de negatieve kanten van humorgebruik. Hierbij komen onderwerpen aan de orde als: gezondheid, humorgebruik in een multiculturele klas, minder orde in de klas en kinderen met autistische kenmerken.

In vakbladen is veel informatie te vinden over humor en onderwijs. Op het tijdschriftenplein van Marant staan ruim 40 tijdschriften vermeld die over humor gaan. Veel van deze artikelen hebben echter vooral betrekking op kleuteronderwijs, Remedial Teaching of orthopedagogiek.

Praktijkdeel

In het praktijkdeel van mijn scriptie ga ik op de werkvloer onderzoeken of ik effecten zie van humorgebruik in de klas. Het onderzoek is uitgevoerd in de midden- en bovenbouwgroepen van de Veldhuizerschool te Ede, de Wilhelminaschool in Doetinchem en basisschool De Rank in Emmen.

Door middel van een enquête onderzoek ik in de klas drie dingen:

- Hoe ervaart het kind de sfeer in de groep;
- Welke waarde hecht het kind aan de dagopening;
- Wordt er gelachen in de klas en weet het kind wat 'humor' betekent.

Om triangulatie toe te passen, houd ik ook een enquête onder het schoolteam. Dit houdt in dat ik de humor in het onderwijs vanuit meerdere invalshoeken onderzoek. Onder de leerkrachten onderzoek ik in welke mate humor wordt ingezet, of dit bewust wordt gedaan (wordt de humor in de les voorbereid?) en of er sprake is van een lijn binnen het team in het gebruik van humor.

Conclusie, aanbevelingen en discussie

Na het literatuur- en praktijkonderzoek trek ik mijn conclusies. Hier beschrijf ik of ik in de praktijk heb gevonden wat er in de literatuur wordt beschreven. Aan de hand van deze conclusies roep ik vragen op die kunnen leiden tot een discussie. Ook zullen er aanbevelingen komen om aanvullend onderzoek te houden.

Samenvatting

Humor in het basisonderwijs is het onderwerp van dit onderzoek. Klassenmanagement, leerresultaten en groeps sfeer zijn in de onderwijswereld belangrijke en blijvende onderwerpen van discussie. Uit eerder onderzoek is gebleken dat een goede sfeer in de groep van groot belang is voor het welbevinden van de kinderen en tevens voor hun leerprestaties. Eerdere onderzoeken gingen al in op de relatie tussen sfeer en leerresultaten, daarom is dit onderzoek meer gericht op het gebruik van humor op protestants-christelijke scholen. De onderzoeksvraag is: Wat zijn positieve en negatieve kanten van humor in het christelijk basisonderwijs?

Naar aanleiding van deze vraag is onderzoek in de literatuur gedaan, evenals praktisch onderzoek. In het literatuuronderzoek lezen we over sfeer in de groep. De leerkracht is als een spin in het web en heeft de meeste verantwoordelijkheid over- en invloed op de sfeer. Uit eerder onderzoek is gebleken dat kinderen het erg belangrijk vinden dat de meester of juf goed kan uitleggen. Op de tweede plek kwam dat een leerkracht grappig moet zijn. Humor kan gezien worden als één van de bouwstenen van een plezierige en veilige leeromgeving. Door samen met de klas te lachen kan de leerkracht spanning doorbreken, orde herstellen, faalangst bestrijden en de groepscohesie versterken.

In de Bijbel is gezocht naar humor. Er staat in de Bijbel veel te lezen over vreugde, blijdschap en lachen. Tevens worden er, met mate, humoristische passages gebruikt. Volgens Gods Woord is er een tijd om te huilen en een tijd om te lachen. In het onderwijs kan humor op meerdere manieren aan bod komen. Een toneelstuk (over bepaalde Bijbelse onderwerpen) kan uitgespeeld worden. Ook tijdens de dagopening kan de leerkracht humor gebruiken, aangezien er in de Bijbel soms humor voorkomt. Verder kan een les aantrekkelijk gemaakt worden met bijvoorbeeld filmpjes, proefjes, extra activiteiten, interactieve- of samenwerkingsopdrachten of practica. Humor kan spontaan voorkomen, maar ook ingepland worden.

Tot slot de positieve en negatieve kanten van humor. Positief is te noemen dat de sfeer in de klas verbetert, kinderen met meer plezier naar school gaan, leerresultaten hierdoor (kunnen) verbeteren en de leerkracht meer plezier krijgt in het lesgeven. Maar er kan een negatieve kant zijn. Humor bestaat uit verschillende gradaties en hiervan zijn enkele vormen niet geschikt voor het onderwijs. Sarcasme, cynisme en spot: dit kwetst eerder dan dat het goed doet. Ook is het raadzaam om als docent te bedenken of de humor betekenis heeft in de les. Humor is een instrument om de motivatie van de kinderen te verhogen, maar als humor de instructie in de weg staat, is humor af te raden. Humor is ook zeker te gebruiken bij kinderen met autistische kenmerken. Duidelijke communicatie is erg belangrijk voor hen. Er is soms begeleiding nodig bij deze kinderen, bijvoorbeeld door het uitleggen van een mop. Toch kunnen deze kinderen concrete en visuele humor zeer waarderen.

In het praktisch onderzoek is op drie scholen (hervormd, evangelisch en gereformeerd) door middel van enquêtes gevraagd aan kinderen en leerkrachten uit verschillende groepen naar hun mening over humor. Uit dit onderzoek is gebleken dat humor regelmatig voorkomt. Op de scholen is er niet een visie te vinden en is er niet altijd sprake van een lijn bij het hele team.

Uit het gehele onderzoek kan worden geconcludeerd dat humor zeker een plek moet hebben op (christelijke) basisscholen, omdat onderzoek uitwijst dat dit positieve effecten heeft voor zowel leerkracht als leerling. Het is aan te raden om als schoolteam na te denken over het gebruik van humor. Er is op de scholen namelijk niet altijd een lijn te vinden.

Theoriedeel

Hoofdstuk 1: Humor en groepssfeer

Welke eigenschappen zijn belangrijk voor een goede docent? Hoort humor in zijn repertoire te zitten? Wat is er geschreven over groepssfeer en hoe groot is de invloed van humor op de sfeer in de groep?

Eigenschappen leerkracht

‘Een positieve relatie tussen leermeester en leerling is, ook volgens oude culturen, de basis voor alle ‘leren!’ (Fevere & Hove, 2008) Een bibliotheek vol boeken is er geschreven over orde en organisatie binnen een klas. Eén van deze boeken is *De effectieve klas*, waarin een onderzoek staat gepubliceerd, met de vraag: ‘Als kinderen wordt gevraagd om de eigenschappen op te noemen van leerkrachten die ze mogen, wat noemen ze dan?’ Kinderen van alle leeftijden zetten *eerlijkheid* bovenaan of bijna bovenaan de lijst. Dat houdt in dat kinderen erg veel belang hechten aan een leerkracht die:

- in zijn omgang met de klas uniforme maatstaven en procedures hanteert,
- een duidelijk verwachtingspatroon heeft, veel om kinderen geeft en iedereen dezelfde kansen en evenveel hulp/ondersteuning geeft. (Fontana, 1990)

Volgens dit onderzoek is gevoel voor humor voor kinderen net zo belangrijk als eerlijkheid. Ze houden van een leerkracht die kan lachen om een grap en vooral kan meelachen als de leerkracht zelf het slachtoffer is! Een humoristische leerkracht is dus niet alleen een grappenmaker, maar ook iemand die zich graag laat vermaken. Dus dat leerlingen en leerkracht *samen* ergens om kunnen lachen. Daarmee hangt volgens de kinderen samen dat een leerkracht een rustige en ontspannen houding aanneemt. Zo’n docent zal niet snel gestrest raken en ook niet snel geneigd zijn om boos te worden bij ordeproblemen.

In het boek *De geliefde leraar* wordt, zoals de titel van het boek al doet vermoeden, geschreven over eigenschappen van een leerkracht die geliefd is onder kinderen. Aan de hand van enkele onderzoeken naar geliefde leraren geeft de auteur, Veronica Weusten (2000), enkele tips voor leerkrachten:

- Zorg dat je plezier in je werk hebt;
- Wissel af tussen doen en luisteren;
- Bouw humor en emoties in;
- Zorg dat de aangeboden activiteiten als zinvol worden ervaren;
- Associeer en provoceer met prikkelende vragen.

Humor hoort bij de competenties van een goede leraar. Dat betekent niet per se dat je grappig bent. Maar wel dat je grappige situaties kunt creëren, ze toelaat als ze spontaan ontstaan en er op een open manier mee omgaat. Dat verbetert de sfeer zodat kinderen nog meer plezier krijgen aan leren.

In: 101 dingen die je moet weten voor je leraar wordt.

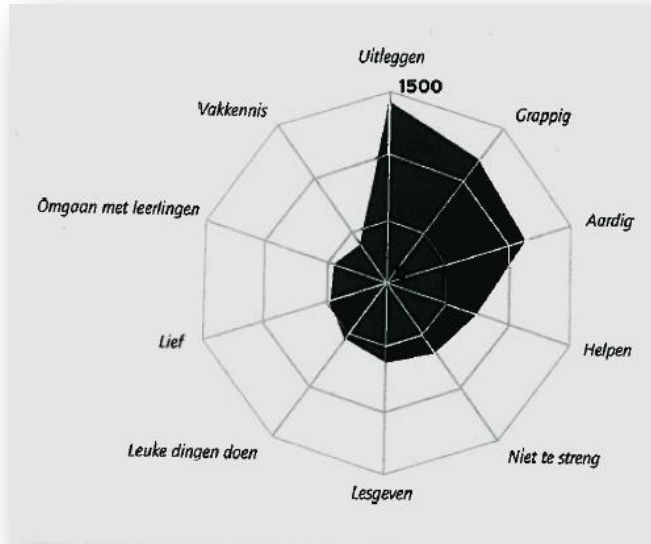
Weusten (2000) zegt verderop dat het belangrijk is dat kinderen zien dat je als leerkracht ook een mens bent, net als zij. Een mens die soms foutjes maakt en niet perfect is; een eerlijk en rechtvaardig mens. Iemand die geeft om anderen. Zo is het ook fijn voor kinderen om te weten dat ze een leerkracht kunnen bellen op een bepaald tijdstip. Dit geeft een vertrouwd en open gevoel, ondanks dat er toch bijna nooit gebeld wordt door kinderen.

Goede leraar

Anouke Bakx, expert op het gebied van goed onderwijs, schrijft in haar artikel in het blad *Veerkracht*, over het beeld dat leerlingen hebben bij een goede leerkracht. Zij vond dat er nog relatief weinig bekend was over het beeld van leerlingen over een goede leraar, dus deed ze onderzoek onder ruim 2.500 basisschoolleerlingen uit

De leerkracht die zichzelf te serieus neemt, mist een belangrijke strategie om aan het eind van de dag te ontspannen.

In: De effectieve klas,
(122)

de groepen 6, 7 en 8. Ze liet de kinderen opschrijven welke kwaliteiten een goede leerkracht volgens hen heeft; de top tien staat aangegeven in Figuur 1. (Bakx, 2011)

Figuur 1 (links): Top tien van kwaliteiten van een goede leraar volgens leerlingen.

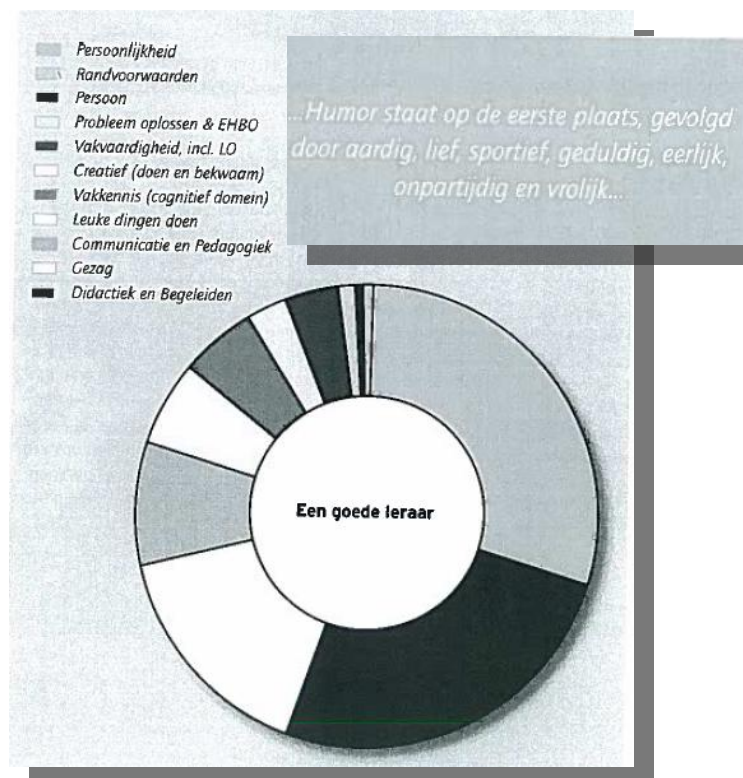
Figuur 2 (rechts): Kwaliteitscategorieën voor een goede leraar volgens leerlingen.

In bovenstaande figuur staan tien van de 131 genoemde kwaliteiten. Bakx (2011) heeft al deze 131 kwaliteiten samengevat in elf categorieën en daarmee in kaart gebracht welke categorieën de kinderen het belangrijkste vinden bij een goede leerkracht. Uit Figuur 2 wordt duidelijk dat de persoonlijkheid van de leerkracht erg belangrijk is, gevolgd door didactiek, begeleiding en gezag. Onder persoonlijkheid wordt verstaan: humor, aardig, lief, sportief, geduldig, eerlijk, onpartijdig en vrolijk.

De persoonlijkheid van de leraar vinden de kinderen dus het belangrijkste. Bakx (2011) maakt hieruit op dat kinderen het fijn vinden als de leraar zorgt voor een prettige en ontspannen sfeer. Soms een grap maken en meelachen met de kinderen als ze iets leuk vinden, worden als tips meegegeven.

Sfeer in de klas

In het boek *Gezond gedrag in de basisschool* wordt over groeps sfeer gesproken. Een andere benaming voor groeps sfeer is het sociale- of schoolklimaat. De kwaliteit hiervan kan afgeleid worden uit:

- de omgangsvormen in de klas;
- de sociale cohesie;
- het aantal ruzies;
- de aard van de conflicten;
- de tijd die conflictafhandeling en het herstellen van de orde in beslag nemen. (Looy & Houterman, 2008)

Het boek noemt de leerkracht 'een spin in het web van de klas'. (Looy & Houterman, 2008) De leerkracht zet kinderen in groepjes of in tweetallen bij elkaar, bepaalt welke werkvorm gehanteerd wordt en geeft aan of er al dan niet interactie gewenst is. Dit is een belangrijk element voor het volgende punt: de sociale cohesie. Wordt er veel samengewerkt, voelt een kind zich thuis in de klas en heeft de groep samenhang? Gelden er dezelfde waarden en normen binnen de klas? Hieruit kan de sociale cohesie worden bepaald. Sociale cohesie betekent: onderlinge samenhang (Dale); men identificeert zich met elkaar of voelt zich verbonden met elkaar. In bijlage 1 staat een tabel met tips voor een goede sfeer.

Dan de conflicten. *Gezond gedrag in de basisschool* beschrijft: 'er wordt gekeken naar het aantal, de aard en de hersteltijd van conflicten. Wanneer dit laag is, (lees: weinig en niet diepgaande ruzies en een korte tijd van conflictherstel) is dit positief voor de sfeer in de groep.' (Looy & Houterman, 2008) Het gaat dus om een goed samenspel tussen leerkracht en leerlingen. Volgens het boek is een docent met een positieve basisinstelling gunstig voor de groepssfeer. Deze basisinstelling bevat de volgende drie punten:

- Nadruk leggen op vorderingen van kinderen;
- Hoge, maar niet onrealistische verwachtingen scheppen;
- Uitgaan van de goede bedoelingen van de kinderen, totdat tegendeel blijkt.

Ten slotte worden er enkele adviezen gegeven: laat een positieve houding zien tegenover de kinderen en leg meer nadruk op de vorderingen dan op de tekortkomingen van kinderen. Ook vinden kinderen het fijn om uitgedaagd te worden. Na hard werken willen ze graag resultaat zien, maar zorg ervoor dat de verwachtingen niet te hoog gespannen zijn. Laat tot slot merken dat je gelooft in de oprechtheid van het kind, ook wanneer het eens in de fout gaat. Een kind moet zich geliefd (blijven) voelen.

De rol van de leerkracht is dus van groot belang. In het vakblad *Mensenkinderen* geeft D. Schermer veel informatie over humor, onder andere gebaseerd op onderzoek van A. Bivens: '*Humor and Learning: A Group Project*' uit 1998. Hij schrijft over humor en de rol van de leerkracht het volgende: 'Een groepsleider kan van humor gebruikmaken om stress te verminderen, communicatie te verbeteren en conflicten te laten afnemen. Humor is ook een sociaal aanvaardbare manier om agressie en spanning te uiten, staat een gevoel van vrijheid en optimisme toe en moedigt creativiteit aan.' Het lijkt er op dat humor een veelzijdig instrument is, dat een leerkracht goed kan gebruiken.

Tips

Hierboven staat geschreven over de eigenschappen van een goede leraar. Anouke Bakx deed hier diepgaander onderzoek naar en zij komt in een ander artikel met enkele tips (door leerlingen gegeven) om een prettige en ontspannen sfeer in de klas te creëren. Af en toe een grapje maken en

soms meelachen als kinderen ergens lol om hebben. Wanneer er goed is gewerkt, kan dit beloond worden met een spelletje. Wat erg belangrijk gevonden wordt is persoonlijke aandacht, een luisterend oor en vertrouwen van de docent. Daarom wordt het leuk gevonden als de meester of juf een keer meespeelt op het schoolplein. Ook een uitstapje maken en een filmpje kijken doen het goed. Bakx komt zo tot de conclusie: een goede leraar is een flexibele duizendpoot! (Bakx, Een goede leraar is een blij duizendpoot, 2011)

Het boek *Orde houden zonder tranen* is geschreven om leerkrachten inzicht te geven in de achtergronden van gedrag van kinderen. Er worden effectieve oplossingen gezocht om een plezierige leeromgeving voor de kinderen te creëren. Volgens de auteurs zijn er voor leerkrachten tien punten te noemen waarmee acceptabel gedrag in een prettige leeromgeving gestimuleerd wordt:

1. Je bent warm, vriendelijk en aardig, maar duidelijk.
2. Je handelt en spreekt met vertrouwen oprechtheid en je toont een natuurlijk gevoel voor humor.
3. Je bent altijd goed voorbereid voordat de school begint.
4. Je behandelt alle leerlingen met evenveel respect door naar hun mening te luisteren en rekening te houden met hun gevoelens.
5. Je bent te allen tijde bemoedigend, teneinde zelfvertrouwen in je leerlingen te ontwikkelen of te herstellen. Door een onderscheid te maken tussen de daad en de dader schaad je nooit je relatie met de kinderen. Je kunt bezwaar maken tegen wat een kind doet, maar nooit tegen het kind zelf. Ontneem hem nooit het recht om als persoon gerespecteerd te worden.
6. Je bent zo onpartijdig mogelijk. Je probeert het leuk uitziende kind niet te begunstigen of het provocerende kind af te wijzen.
7. Je kunt de groep als geheel integreren of hem opdelen voor groepsinstructie, teneinde optimale leervoorwaarden te scheppen.
8. Je moedigt groepsdiscussie aan en je stimuleert het meedoen aan het nemen van groepsbesluiten, je stelt grenzen aan gedrag en je handhaaft deze grenzen met een stimulerende manier van lesgeven.
9. Je bent niet fout-gericht, maar beaccentueert altijd het positieve. Je geeft erkenning aan elke oprechte inspanning.
10. Je wisselt elke week de groepshulpjes, en je betreft alle leerlingen in de taken en verantwoordelijkheden in de klas. (Dreikurs & Cassel, 2000)

Voor iedere leerkracht is het goed om deze tien punten zo af en toe eens te bekijken om te ontdekken of er ergens leerpunten zijn. Elk punt heeft een goede invloed op de sfeer in de groep: zo wordt er o.a. positief gecommuniceerd, eerlijk gehandeld en er worden verschillende werkvormen gehanteerd. Het tweede punt heeft betrekking op het humorgebruik van de docent: je handelt en spreekt met vertrouwen oprechtheid en je toont een natuurlijk gevoel voor humor.

Lachen verbreedert

Hoe kan humor dan leiden tot een betere sfeer? In het vakblad *Zorg Primair* werd een artikel geschreven door Gerard de Jong: *De lach in de klas*. Hij geeft aan dat humor een vorm van spel is en dat dit een klas dichter bij elkaar brengt: 'Als je met elkaar lacht om een grap,

Wat er ook gebeurt, altijd blijven lachen.
Bassie (en Adriaan)

betekent dat eigenlijk dat je elkaar snapt of elkaar aanvoelt.’ (Jong, 2012) Het is niet belangrijk wat de inhoud van de grap is, maar wel dat je samen iets deelt. Zo voelen leerlingen zich gezien en gewaardeerd. Humor is dus een samenbindende factor: samen lachen verbreedert en de groepscohesie in de groep wordt versterkt.

Ook schrijft De Jong (2012) dat humor een hulpmiddel is tegen faalangst: ‘Een belangrijke stap in het overwinnen van faalangst is het bewust worden van je belemmerende gedachten en deze vervangen door helpende gedachten.’ Het helpt volgens De Jong om de belemmerende gedachten op te blazen tot gigantische proporties, want op die manier worden ze belachelijk. Dit geeft kinderen de ruimte om een ander standpunt in te nemen. Het probleem wordt gerelativeerd.

‘Humor is een prima instrument om spanning in je klas even te doorbreken.’ (Derkx, 2012) Bär Derkx is oud docent van een middelbare school in Eindhoven en organisator van de ‘Dag van de humor en de lach’. Volgens Derkx kun je een les veel aantrekkelijker maken voor leerlingen. Scholieren luisteren naar een leerkracht die goed presenteert, daarbij is humor belangrijk. Een goede balans tussen het serveren van je lesstof en humorgebruik is van belang. Wanneer het wel eens erg rumoerig was in de klas en een leerling vroeg iets wat Derkx niet kon verstaan, riep hij: ‘Wie zijn moeder?!’ De leerlingen waren meteen weer bij de les en gingen weer rustig verder. Op deze manier kan humor zorgen voor rust in het klaslokaal. Tevens is Derkx van mening dat er beter gepresteerd wordt bij een humoristische leerkracht, daarover meer in het hoofdstuk drie.

Conclusie

De in dit hoofdstuk genoemde auteurs Fontana, Weusten, Bakx, Schermer, Dreikurs, Cassel, De Jong en Derkx zijn het met elkaar eens: een plezierige en veilige leeromgeving creëer je onder andere door humor in te zetten. Volgens de onderzoeken van Fontana en Bakx vinden kinderen humor één van de belangrijkste eigenschappen van de leerkracht. Door samen te lachen kan je spanning doorbreken, orde herstellen, faalangst bestrijden en de groepscohesie versterken. Maar wordt er door leerkracht en leerlingen samen nu veel gelachen in het klaslokaal? En als we ons dan richten op de protestants-christelijke basisschool: gebruikt God humor in de Bijbel?

Lach regelmatig. Wie niet kan lachen in en om zijn werk en om zichzelf kan niet relativeren. Wie niet kan relativeren wordt drammerig, eigenwijs en eenzijdig. Hij of zij is een gevaar voor zichzelf, de klas en de school.

In: 101 dingen die je moet weten voor je leraar wordt

Hoofdstuk 2: Hoe komt humor voor in de christelijke school?

Hieronder beschrijf ik het humorgebruik in de basisschool. Ik zoom in op enkele vakken. Allereerst bekijk ik het godsdienstonderwijs. Hierbij zoek ik in de Bijbel, in christelijke liederen en gebeden naar humor. Daarna behandel ik kort de vakken geschiedenis, aardrijkskunde en natuuronderwijs.

Humor in het godsdienstonderwijs

Godsdienst wordt op veel verschillende manieren gegeven. Op de meeste scholen is er een godsdienstmethode om de dag mee te openen. Is er ruimte voor humor tijdens de dagopening? Wordt er in de Bijbel aanleiding gegeven om te lachen en om met een lach het Woord van God te lezen?

Daarom hier een zoektocht in de Bijbel naar humoristische passages en geschiedenissen. Ook onderzoek ik verschillende manieren om een godsdienstles te geven met een humoristische kwinkslag.

Het mooiste kledingstuk dat je kunt aandoen, is een glimlach.

Glimlachen is een goedkope manier om er beter uit te zien.

'De mens kijkt naar het uiterlijk, maar de HEER kijkt naar het hart.'

(1 Sam. 16:7)

In: Luid & duidelijk

Humor in de Bijbel

In het boek *Jezus is zeg maar echt mijn King* van Johannes van de Bank wordt ingegaan op de vele vooroordelen die er over christenen zijn. Zo komt aan bod: als je christen bent, dan heb je geen humor. Volgens de schrijver bestaat er in de huidige maatschappij een beeld dat christenen droge en serieuze mensen zijn die niet (veel) lachen. Maar volgens Van de Bank zijn humor en christen zijn goed met elkaar te combineren: 'Als christen gaat er geen dag voorbij dat ik niet lach. Wat was die uitdrukking ook alweer? Maar ik predik vooral zelfspot / zelfrelativering. Je moet jezelf als christen niet te serieus nemen. Dat doen anderen al.' (Bank, 2011)

De titel boven dit stukje is: humor in de Bijbel. Ja, er is humor te vinden in de Bijbel, maar niet alleen dat. In de Bijbel gaat het geregeld over blijdschap, lachen en vrolijk zijn. Hieronder staan enkele van deze passages. Sommige gedeeltes werden door dhr. Spronk genoemd in zijn artikel: *De humor van de Bijbel*. (Spronk, 2009)

Spreuken

Spreuken is een Bijbelboek dat bekend staat als een boek vol wijsheden. Het boek is voornamelijk geschreven door Salomo. De eerste paar verzen in Spreuken begint hij zo: 'Hier volgen de spreuken van Salomo, zoon van David en koning van Israël. Ze bieden wijsheid en zijn een leidraad in het leven, verdiepen het inzicht en bevatten wijze lessen over recht, rechtvaardigheid en eerlijkheid.'

- Spreuken 11: 22: Schoonheid bij een vrouw zonder verstand is een gouden ring in de snuit van een varken.
- Spreuken 15: 13: Een vrolijk hart brengt een lach op het gezicht, een verdrietig hart pijnigt de geest.
- Spreuken 17: 22: Een vrolijk hart bevordert een goede gezondheid, een sombere geest verzwakt het lichaam.
- Spreuken 21: 9: Je kunt beter in een hoekje op het dak wonen dan in één huis met een vrouw die ruzie zoekt.
- Spreuken 21: 19: Je kunt beter in de woestijn wonen dan samenleven met een humeurige vrouw die ruzie zoekt.

Als we Spreuken 15: 13 lezen, mogen we er van uit gaan dat God het goed vindt dat wij mensen lachen en vrolijk zijn. Vrolijk zijn bevordert de goede gezondheid en brengt een lach op het gezicht. De andere verzen zijn humoristisch.

Andere Bijbelboeken

In het Bijbelboek Genesis staat o.a. de geschiedenis over Abraham en Sara. Op oude leeftijd krijgen zij een zoon die ze de naam *Isaak* geven. De letterlijke vertaling van deze naam is 'hij die lachte' of 'hij zal lachen'. (Encyclopedie) Deze volgende Bijbelgedeelten spreken vooral over vreugde, lachen, vrolijk zijn, blijdschap:

- Genesis 21: 5-6 5: Abraham was honderd jaar toen zijn zoon Isaak werd geboren. 'God maakt dat ik kan lachen,' zei Sara, 'en iedereen die dit hoort zal met mij mee lachen.'
- Nehemia 8: 10: Ezra zei tegen hen: 'Maak een feestmaal klaar met lekker eten en drinken, en deel ervan uit aan wie niets heeft, want deze dag is gewijd aan onze Heer. Wees niet bedroefd, want de vreugde die de HEER u geeft, is uw kracht.'
- Psalm 30: 12: U hebt mijn klacht veranderd in een dans, mijn rouwkleed weggenomen, mij in vreugde gehuld.
- Psalm 34: 5-6: Ik zocht de HEER en hij gaf antwoord, hij heeft mij van alle angst bevrijd. Wie naar hem opzien, stralen van vreugde, schaamte zal hun gezicht niet kleuren.
- Psalm 40: 17: Wie bij u hun geluk zoeken zullen lachen en vrolijk zijn, wie van u hun redding verwachten zullen steeds weer zeggen: 'Groot is de HEER.'
- Psalm 100: 2: Dien de HEER met vreugde, kom tot hem met jubelzang.
- Psalm 126: 1-2: Toen de HEER het lot van Sion keerde, was het of wij droomden, een lach vulde onze mond onze tong brak uit in gejuich. Toen zeiden alle volken: 'De HEER heeft voor hen iets groots verricht.'
- Prediker 3: 4: Er is een tijd om te huilen en een tijd om te lachen, een tijd om te rouwen en een tijd om te dansen.
- Prediker 9: 8: Draag altijd vrolijke kleren, kies een feestelijke geur.
- Jesaja 65: 17-18: Zie, ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Wat er vroeger was raakt in vergetelheid, het komt niemand ooit nog voor de geest. Er zal alleen maar blijdschap zijn en groot gejuich om wat ik schep. Ik herschep Jeruzalem in een jubelende stad en schenk haar bevolking vreugde.
- Sefanja 3: 17: De HEER, je God, zal in je midden zijn, hij is de held die je bevrijdt. Hij zal vol blijdschap zijn, verheugd over jou, in zijn liefde zal hij zwijgen, in zijn vreugde zal hij over je jubelen.
- Romeinen 12: 15: Wees blij met wie zich verblijdt, heb verdriet met wie verdriet heeft.
- 1 Thessalonicenzen 5: 16-18: Wees altijd verheugd, bid onophoudelijk, dank God onder alle omstandigheden, want dat is wat hij van u, die één bent met Christus Jezus, verlangt.

'Blijdschap is het gevoel dat je van binnen lacht.'

Dr. Melba Colgrove
In: Zeep & Soda (29)

Liederen

Liedboek voor de kerken 44: 2

Die eeuwig rijke God moge ons reeds in dit leven
een vrij en vrolijk hart en milde vrede geven.
Die uit genade ons behoudt te allen tijd,
is hier en overal een helper die bevrijdt

Liedboek voor de kerken 285: 3

Geef vrede, Heer, geef vrede,
Gij die de vrede zijt,
die voor ons hebt geleden,
gestreden onze strijd,
opdat wij zouden leven
bevrijd van angst en pijn,
de mensen blijdschap geven
en vredestichters zijn.

Psalm 2: 2 Nieuw Berijmd

Die in de hemel is gezeten lacht,
want Hij is God die eeuwig blijft regeren.
Hij spot met hen die spotten met zijn macht.
Hij kent zijn tijd, Hij is de Heer der heren.
Dan zal Hij spreken uit zijn hoge woning
en hen verschrikken in zijn grimmigheid:
"Ik wijdde mijn gezalfde tot een koning
op Sions berg, de berg der heiligheid."

Gebed

Ook in gebeden kan humor voorkomen, zo blijkt uit onderstaand gedicht en gebed. Joseph Folliet, een Frans priester, heeft een gedicht geschreven. De zaligsprekingen uit Mattheüs 5 heeft hij als voorbeeld genomen. In dat Bijbelgedeelte preekt Jezus over wie er zalig zijn. Folliet schrijft zijn eigen versie:

'Zalig zij die kunnen lachen met zichzelf, zij zullen veel plezier beleven. (...)

Zalig ben jij, wanneer je een glimlach kan bewonderen en een grijns kan vergeten, je pad zal zonnig zijn.'

Onderstaand gebed staat in de muur van de kathedraal van Chester gebeiteld:

'Schenk mij een goede spijsvertering Heer,
en ook iets om te verteren.
Schenk mij een gezond lichaam Heer,
en verstand om het gezond te houden.

Schenk mij een gezonde geest Heer,
om het goede en zuivere te zien.
Die bij het zien van zonde niet ontzet is
Maar een manier vindt ze uit te wissen.

Delerious? – God is smiling

God is smiling over us tonight,
God is smiling over us tonight,
Where hearts are broken, love unites.
God is smiling.

Bundel Schriftberijmingen 23: 1 en 2 (naar Filippenzen 4: 4-9)

1 Wees blij te allen tijde,
verheug u in de Heer!
De Heere is nabij u,
ja, spoedig keert Hij weer!
Laat iedereen het merken
dat Christus in u woont,
dat u in woord en werken
zijn vriendelijkheid vertoont.

2 Wees niet bezorgd, maar blijde:
de Heere zorgt voor u.
Laat niet door vrees u leiden,
want Hij staat borg voor u.
En wat u mag ontbreken,
zeg aan de Heer uw nood
met bidden en met smeken,
maak zijn genade groot

Schenk mij een geest die niet verveeld raakt,
Die niet jammert, klaagt of zucht.
Maak dat ik mij niet te veel zorgen maak
Over dat opgewonden ding dat "IK" heet.

Schenk mij zin voor humor Heer,
Schenk mij de genade een grap te waarderen.
Om een beetje geluk uit het leven te
peuteren,
Een het aan andere door te geven.' (VSKO,
2012)

Tegenstellingen in de Bijbel?

Hierboven zijn veel Bijbelgedeelten te vinden waarin verkondigd wordt dat blijdschap goed is voor de mens. Maar er wordt in de Bijbel ook de andere kant van lachen en vreugde belicht:

- Spreuken 14: 12-13: Een mens denkt de juiste weg te gaan, terwijl die eindigt bij de dood. Zelfs al lacht het hart, het lijdt pijn, vreugde eindigt altijd in verdriet.
- Prediker 7: 5-6: Je kunt beter luisteren naar de berisping van de wijzen dan naar de lofzang van de dwazen, want zoals de dorens knetteren onder de pot, zo knettert het lachen van de dwaas. Ook dat is enkel leegte.
- Lucas 6: 20-21,25: Hij richtte zijn blik op zijn leerlingen en zei: 'Gelukkig jullie die arm zijn, want van jullie is het koninkrijk van God. Gelukkig jullie die honger hebben, want je zult verzadigd worden. Gelukkig wie nu huilt, want je zult lachen. (...) Wee jullie die nu verzadigd zijn, want je zult hongeren. Wee jullie die nu lachen, want je zult treuren en huilen.'
- Jacobus 4: 9-10: Weeklaag, wees treurig en laat uw tranen vloeien. Laat uw lachen veranderen in droefheid en uw vreugde in somberheid. Verneder u voor de Heer, dan zal hij u verheffen.

In deze verzen komen negatieve gevoelens naar voren. Het lijkt alsof er wordt opgeroepen tot spot, verdriet, leegte en droefheid. Hoe kan het dat op het ene moment wordt geschreven dat we verheugd moeten zijn en een andere keer: wee jullie die nu lachen?

In zijn column geeft dhr. Pas daar antwoord op. Hij schrijft dat humor niet per definitie ongeestelijk hoeft te zijn. Humor kan zelfs een gave van God zijn, maar het is dan van belang hoe deze gave wordt gebruikt. Hij haalt Jacobus aan die wijst op het gebruik van de tong, waarmee wij God kunnen loven, maar ook mensen mee kunnen vervloeken. Zo is ook humor een prachtige gave van God, mits dit goed wordt gebruikt. Pas: 'Er zit aan de gave van de humor, het geestig spel van woorden, ook een andere kant. Een heel gemene kant. Woorden kunnen, naar het gezegde van de Spreukendichter, een medicijn zijn. Maar wat kunnen woorden ook pijn doen en kwetsen. Wat kunnen woorden verwonden, soms voor een heel leven.' (Pas, 2006) De Bijbel zegt ons dus dat woorden pijn kunnen doen. Waarschuwend wordt gezegd dat je niet overal een grap om kunt maken of om kan lachen.

Maar dit verklaart nog niet de volgende teksten: 'Verander je vreugde in somberheid.', 'Lachen van de dwaas is enkel leegte.' en 'Vreugde eindigt altijd in verdriet.' Wat wordt hiermee bedoeld? Het is van belang om deze teksten in de juiste context te lezen. De schrijvers van deze verzen zijn mensen, net als wij. Soms gaat het in het leven goed en soms zit je in een dal. In een Bijbels dagboek van G.W. Tamminga-Visser gaat zij verder hierop in. Waar haar stukje op neerkomt: hoe je je ook voelt, God zorgt voor ons. Ze schrijft:

'De hoop van de opstanding van Jezus is ons gegeven om te delen met andere mensen, mensen om ons heen met dezelfde problemen en blijdschap, of verdriet. We zijn allemaal wel eens moedeloos. Maar de Here Jezus is opgestaan, daar mogen we op vertrouwen. Door de hele Bijbel heen klinkt de oproep: 'Vrees niet, wees niet bang, houd moed!' Wat een belofte, daar worden we weer vrolijk van vandaag, we hoeven niet te leven zonder Hem, zelfs niet in een depressie. Hij gaat niet met ons om het donkere dal heen in ons leven, maar erdoorheen, we blijven er niet! Wij hoeven niet voor God te zorgen, God zorgt voor ons! Zien we het weer zitten? Hij wel! *Maak ons hart tot Uw woning, O Heer! Verblijd ons, keer op keer! En geef ons meer en meer van Uw Geest!*' (Tamminga-Visser, 2006)

Tamminga concludeert dat we met al onze zorgen, problemen, of juist blijde momenten bij God mogen komen. Hoe we ons ook voelen, God is altijd bij ons!

Humor van Jezus

‘Jesus of Nazareth is the greatest humorist of all time’, zo staat te lezen in het boek *The Humor of Jesus*. (Palmer, 2001) Tot nu toe heb ik gezocht naar humor in de Bijbel. Als we bij Jezus Christus zoeken naar humor, kunnen we enkele gelijkenissen benoemen. Maar bovengenoemd boek gaat verder. De auteur, Earl Palmer, geeft drie redenen waarom hij Jezus humoristisch vindt.

Ten eerste omdat Jezus zo veel weet over de realiteit. De beste humoristen begrijpen namelijk altijd wat er aan de hand is, beter dan anderen.

Ten tweede: ‘Jezus is goed tot in de kern en de beste humor heeft zijn bron altijd in de goede verrassing van genade.’ Het volgende voorbeeld wordt gegeven: Paulus schrijft in Romeinen 5 over de betekenis van het leven en de dood: ‘Waar de zonde toenam, werd ook de genade steeds overvloediger.’

Dan het derde punt waarom Jezus humoristisch was: Jezus was de meeste normale Man. Palmer schrijft dat de beste comedy niet uit gekke woorden of uit verwarring komt, maar uit de duidelijke woorden van een duidelijke visie uit de realiteit.

In 1 Korinthiërs 13 roept Paulus de christenen op tot geloof, hoop en liefde. De grootste van deze drie is de liefde. Maar, zo zegt Palmer, er is nog een ander woord in de vocabulaire van discipelen: blijdschap, ‘joy’. Hier heb ik het eerder dit hoofdstuk over gehad, al haalt hij hier een gedeelte aan uit de brief aan de Filippenzen. In het Engels:

‘Therefore, my brothers and sisters, whom I love and long for, my joy and crown, stand firm in the Lord in this way, my beloved... Rejoice in the Lord always; again I say, rejoice. Let your gentleness be known to everyone. The Lord is near. Do not worry about anything, but in everything by prayer and supplication with thanksgiving let your requests be made known to God. And the peace of Lord, which surpasses all understanding, will guard your hearts and your minds in Christ Jesus.’

Volgens Palmer is joy een krachtig woord en hangt het erg samen met je gevoelens. Vreugde is de bevestiging van Christus. Door Zijn overwinning slaat ons verdriet om in blijdschap. En dat is ook de bemoediging die Paulus aan de Filippenzen geeft: Jezus is dichtbij; wees verheugd!

Het woord ‘humor’ in de Bijbel

We hebben kunnen lezen dat er in de Bijbel wordt geschreven over vreugde, vrolijk zijn en lachen en er staan humoristische vergelijkingen in de Bijbel. Maar wordt het woord ‘humor’ genoemd? Dhr. Van der Giessen heeft het onderzocht (Giessen, 2011). Het woord humor, *eutrape'lia* (scherts, grap, humor, geestigheid) komt maar één keer voor in de Bijbel. Efeziërs 5: 3-4:

- πορνεία δε και πασα ακαθαρσία η πλεονεξία μηδε ονομαζεσθω εν υμιν καθως πρεπει αγιοις και αισχροτης και μωρολογία η **ευτραπελια** τα ουκ ανηκοντα αλλα μαλλον ευχαριστια (Byzantine/Majority, 2000)
- porneia de kai pasa akatharsia ē pleonexia mēde onomazesthō en ymin kathōs prepei agiois kai aischrotēs kai mōrologia ē **eutrapelia** ta ouk anēkonta alla mallon eucharistia (1550)

- Laat er bij u geen sprake zijn van ontucht of zedeloosheid, of van hebzucht – deze dingen horen niet bij heiligen. Ook **dubbelzinnige, oppervlakkige en platvloerse taal** is ongepast – spreek liever woorden van dank.

In andere Nederlandse Bijbelvertalingen wordt gekozen voor de vertaling: 'lichtzinnige taal' (HSV), 'gekkernij' (SV), en 'zotte of losse taal' (NBG)¹. Humor wordt hier dus in negatief opzicht genoemd. Waarschuwend wordt er gezegd dat dit ongepast is en niet zomaar gebruikt moet worden. De zonden met *daden* die aan het begin benoemd worden, beginnen vaak als zonden met *woorden*. Daarom is het verstandig om geen gemene taal uit te spreken, te spotten of schuine moppen te tappen. In het stuk dat Van der Giessen schrijft, benoemt hij nog enkele Bijbelpassages die humoristisch opgevat kunnen worden:

- Spreuken: waar de spot wordt gedreven met de luiaard die zo moe is dat hij niet de puf heeft om zijn hand uit zijn bord te halen (19:24; 26:15). Of de luiaard die zo bang is dat er een woeste leeuw midden in de stad is dat hij het huis niet uit durft (26:13).
- Ondanks dat Paulus waarschuwt dat we niet zomaar humor mogen gebruiken, heeft hij in zijn eigen brieven toch regelmatig dubbelzinnige opmerkingen waar je om moet lachen, zoals "Wat ik doe, doorzie ik niet, want ik doe niet wat ik wil, ik doe juist wat ik haat" (Rom. 7:15).
- Simson laat de Filistijnen touwen maken en zet ze zo aan het werk zodat ze wel 20 kilometer moeten lopen om erachter te komen dat ze gefopt zijn (Richt. 16:4-9).
- Elia vraagt de Baal-priesters of hun god slaapt of in gepeins is (1 Kon. 18:27).

Aan het slot van zijn artikel komt Van der Giessen tot de conclusie dat de Bijbel niet saai is. Nu is het niet gelijk zo dat alles in de Bijbel gezien kan worden als humoristisch of komisch. Het evangelie (het goede nieuws, de blijde boodschap) is de rode draad in Gods Woord. Christenen geloven dat Jezus stierf aan het kruis van Golgotha en dat Hij opstond uit de dood. Hierdoor zijn de zonden vergeven en als je hierin gelooft, mag je uitzien naar een mooie toekomst. In de Bijbel wordt opgeroepen tot blijdschap:

- Psalm 148: Loof de HEER, bewoners van de aarde (...) Koningen van de aarde en alle naties, vorsten en alle leiders van de aarde, jonge mannen en jonge vrouwen, oud en jong tezamen. Laten zij loven de naam van de HEER, alleen zijn naam is hoogverheven, zijn luister gaat aarde en hemel te boven.
Hij verhoogt het aanzien van zijn volk, de roem van al wie hem trouw zijn, het volk van Israël, dat hem nabij is.

*Geef me gevoel voor humor, Heer, opdat ik kan lachen zo nu en dan
en ik anderen ook kan tonen hoe leuk het leven wezen kan.*

In: Luid & Duidelijk (84)

¹ HSV= Herziene Statenvertaling, 2010. SV= Statenvertaling, 1635. NBG= Nederlands Bijbelgenootschap, 1951.

Toneelstuk / rollenspel

Toneelstukjes worden regelmatig opgevoerd binnen basisscholen. Maar een Bijbelse geschiedenis naspelen op een christelijke school, kan dat? Deze vraag wordt gesteld in het essay van dhr. T. Dekker in het boek *Bijzonder Onderwijs*. Enkele voorbeelden van drama uit de Bijbel worden gebruikt:

- David doet alsof hij gek is geworden om zo te ontsnappen aan koning Achis (1 Samuël 21:14).
- Jeremia verduidelijkt de boodschap van God met een juk (Jeremia 27 en 28).
- Jezus spreekt in gelijkenissen: '... omdat zij ziende blind en horende doof zijn en niets begrijpen.' (Mattheüs 13:13) Hij daagt mensen uit tot nadenken, tot écht horen. (Dekker, 2006)

Positieve kijk: David kon op twee manieren naar Goliath kijken. Hij kon zeggen: 'Tjonge, hij is zo groot, ik smeer hem.' Of hij kon zeggen: 'Tjonge, hij is zo groot, die is niet te missen.' David deed het laatste.

In: Peper & Zout

Dekker zet in zijn essay een directeur tegenover een enthousiaste leerkracht. De directeur is tegen het vak drama op school en gebruikt daarvoor verschillende argumenten: drama bevat soms spot of zelfspot, in de Bijbel is er geen reden tot vermaak en er is een grote kans op oneerbiedigheid. De leerkracht weet deze argumenten om te draaien en de positieve kanten van drama/humor te benoemen. Op blz. 225 zegt de leerkracht: Elke didacticus zal de kracht van humor kunnen beamen. Door een grap blijft bepaalde kennis beter hangen in het geheugen. God schiep mensen naar zijn evenbeeld, dus onderscheidde Hij mens van andere schepselen. Het creatieve en het scheppende vermogen hebben we van God gekregen en daarmee moeten we iets doen (ook in het onderwijs).

In dit artikel wordt gepleit voor meer humor in het onderwijs. Theo Dekker is dramadocent aan de CHE en is van mening dat de boodschap van een Bijbelverhaal beter blijft hangen als je het een keer uit laat spelen, omdat de kinderen dan door het proces heen zijn gegaan. Op de vraag of het dan niet oneerbiedig of spottend wordt, antwoordt hij dat het erg mooi is om een Bijbelverhaal te vertalen naar deze tijd. Het mooie ervan is dat je geen Bijbelse personages uit hoeft te spelen. De gelijkenis 'De verloren penning' wordt dan bijvoorbeeld: 'De verloren knikker'. Bijbelverhalen die veilig uit te spelen zijn, zijn bijvoorbeeld Esther, Daniël in de leeuwenkuil of Jozef in de put. Een schimmenspel is in zo'n geval ook mogelijk: een of meerdere kinderen vertellen het verhaal, terwijl er achter een doek verschillende 'schimacteurs' het verhaal uitbeelden.

Dekker sluit af met nog een andere werkvorm. Hierbij zijn instructiekaartjes nodig waarop emoties, handelingen, attributen of verhaalsuggesties staan. Een groepje leerlingen krijgt een aantal kaarten en bedenkt aan de hand hiervan een verhaal. Thema's als vergeving, genade, bidden en opoffering zijn Bijbelse thema's die verrassende verhalen op kunnen leveren. Na afloop wordt een gesprek gehouden over de betekenis van het verhaal.

Humor per zaakvak bekeken

In deze paragraaf worden de mogelijkheden van humorgebruik tijdens zaakvakken bekeken.

Aardrijkskunde / Geschiedenis

Geschiedenis en aardrijkskunde kunnen voor kinderen erg boeiende vakken zijn. Zowel de leerkracht als de methode hebben hier een belangrijk aandeel in. Een enthousiaste leerkracht die mooi kan vertellen is voor kinderen geweldig. Uit de geschiedenis kunnen we veel rijke lessen leren. Er zijn veel afschuwelijke gebeurtenissen, maar ook mooie verhalen te vertellen. Lang niet bij elk onderwerp kan humor ingezet worden. Hieronder enkele suggesties om geschiedenis en aardrijkskunde meer spelenderwijs, levender en betekenisvoller te maken.

In het boek *Geschiedenis geven* (Bruin & Bosua, 2004) staat in elf hoofdstukken de wereldgeschiedenis beschreven. Dit boek is bedoeld als hulpmiddel voor pabostudenten en bevat leerzame achtergrondinformatie voor leerkrachten. Naast de beschrijving van de geschiedenis, staan er in elk hoofdstuk les- en verwerkingssuggesties. Dit zijn lesideeën en suggesties voor overlapping met andere vakken, zodat er meer samenhang in de lessen komen. Er worden voorbeelden gegeven over o.a. het naspelen van gebeurtenissen, verhalen vertellen, spelletjes spelen/maken en het laten graven als en archeoloog. Deze ideeën kunnen de les uitdagender en speelser maken en betrekken de kinderen bij de lesstof.

Europese geschiedenis voor Dummies (Lang, 2006) is een boek dat bijna de hele geschiedenis van Europa behandelt. In dit boek worden soms kleine details verteld over een belangrijk figuur in de geschiedenis. Er wordt op een humoristische manier geschreven en grappige feitjes worden benoemd. Op begrijpelijke en boeiende wijze worden de historische feiten beschreven. Als leerkracht kan je deze informatie gebruiken om tijdens een vertelling een eigenschap of feit uit te vergroten. Zo kan bijvoorbeeld Napoleon behandeld worden met zijn arm onder zijn kleren.

Aardrijkskunde en geschiedenis kunnen erg dichtbij komen met behulp van video's en Tv-programma's. Het *Aardrijkskunde praktijkboek* pleit voor het gebruik van videobeelden in de klas. SchoolTV, Jeugdjournaal, Klokhuis zijn programma's die hiervoor geschikt zijn. 'Video heeft als voordeel dat de beelden op elk gewenst moment kunnen worden getoond én bewegend zijn, zodat er sprake is van een nóg realistischer beeld van de werkelijkheid dan bij foto's.' (Blokhuys, 2004) Er wordt bij gezegd dat het nadeel van video is dat de beelden vluchtig zijn, waardoor de informatie maar gedeeltelijk overkomt. Er worden enkele tips meegegeven:

- Video's moeten als onderdeel van een les worden gebruikt;
- Kijk niet aan het eind van de ochtend of middag; er is dan te weinig concentratie;
- Geef de kinderen een gerichte kijkopdracht mee;
- Bekijk als leerkracht *altijd* de video van tevoren.

Via internet is er veel te vinden. Het *Aardrijkskunde praktijkboek* beschrijft op blz. 226 een website van Stichting WETEN. Dit is een 'Ontdekplek' waarop honderden leuke en wetenswaardige proeven voor kinderen op staan.

Homepage van de Ontdekplek met de Encyclopedoe

Natuuronderwijs

Een les over natuur kan erg uitdagend worden gegeven. Volgens *Praktische didactiek voor natuuronderwijs* bestaat een zo'n les uit vijf stappen: introductie, vrije exploratie, gericht onderzoek, rapportage en toepassing. (Vaan & Marell, 2006) Op pagina 27 wordt gezegd dat kinderen denken met hun handen, al doende. Naast kennis, inzicht en vaardigheden is ook de houding van zorg, respect en verantwoordelijkheid ten opzichte van de natuur belangrijk. Bladzijde 68 beschrijft: 'Het gaat om waarden, gevoelens en verwondering die ontstaan bij de ontmoeting met de natuur en om de relatie die ontstaat tussen kinderen en de natuur.'

Volgens bladzijde 99 wordt een practicum vaak vermeden door docenten. De voorbereiding kost namelijk vaak veel tijd. Het lijkt ook vaak wat rommelig en ongestructureerd, maar dit valt vaak mee. Leerlingen reageren vaak enthousiast en werken goed samen. Bij een practicum is de betrokkenheid groot, waardoor er intensief geleerd wordt. De kinderen vinden het ook erg leuk! Een practicum draagt bij aan volgende doelgebieden: zintuiglijke waarneming, ontwikkelen van onderzoek vaardigheden, denken 'met de handen', taalontwikkeling, creativiteit, zelfstandigheid, zelfvertrouwen en samenwerking.

Het is praktisch onmogelijk om elke natuurkunde les een practicum te geven. Om een methodeles boeiender te maken, wordt op bladzijde 185 de suggestie gegeven om internet te gebruiken. Er zijn veel websites die nuttige informatie bevatten. Op www.ontdekplek.nl zijn uitdagende en inspirerende werkbladen te vinden. www.proefjes.nl bevat een verzameling experimenten die een les leuker en interactiever kunnen maken.

Met een digitaal schoolbord is er veel interessants voor de kinderen op te zoeken. Vele websites staan vol met filmpjes over uiteenlopende onderwerpen. Enige voorbereiding kan een enorm goede uitwerking hebben in de les. Bekijk als docent altijd eerst het videomateriaal om te zien of het

geschikt is. Websites zijn bijvoorbeeld: YouTube, KlasseTV, Teleblik, Yurls, Klokhuys en Schooltv Weekjournaal.

Conclusie: Humor op de basisschool

Er zijn in Nederland veel verschillende christelijke stromingen en hiermee veel verschillende meningen over de Bijbel en het Bijbels onderwijs. Op basisscholen zal dus veel verschil te vinden zijn in de omgang met humor tijdens de dagopeningen. In de Bijbel heb ik kunnen vinden dat er in het leven ruimte is voor vreugde, blijdschap en lachen. Ook vond ik enkele humoristische passages. Gebruikt God humor in de Bijbel? Ja, maar met mate. De Bijbel geeft aan dat er veel reden is tot blijdschap. Toch draait niet alles in de Bijbel om blij zijn: er is een tijd om te lachen en een tijd om te huilen.

Dekker geeft in zijn artikel enkele argumenten voor het spelen van een toneelstuk over Bijbelse geschiedenissen. Er zijn enkele gedeeltes in de Bijbel die geschikt zijn voor een toneelstuk of schimmenspel. Tevens geeft Dekker een suggestie om aan de hand van christelijke thema's een verhaal te schrijven.

Ook zocht ik naar samenhang tussen humor en vakken: geschiedenis, aardrijkskunde en natuurkunde. Humor kan spontaan worden ingezet, maar het is moeilijk om dit vooraf in te plannen. Wel kan een les aantrekkelijk gemaakt worden, met bijvoorbeeld filmpjes, proefjes, extra activiteiten, interactieve- of samenwerkingsopdrachten, practica of toneelstukken.

Hoofdstuk 3: Positieve en negatieve kanten van humor bekeken

In dit hoofdstuk onderzoek ik wat er in de literatuur is geschreven over de positieve en negatieve kanten van humor. Wat is er bekend over humor en gezondheid, autisten en een multiculturele klas? Hierbij gebruik ik artikelen uit het vakblad Zorg Primair met het thema: humor in het onderwijs.

Gezondheid

In de uitzending van Pavlov van 20 september 2012 gaat stand-up comedian Jandino Asporaat op zoek naar een antwoord op de vragen: wat is humor, waarom lachen mensen en is lachen nu echt gezond? (Pavlov, 2012) Met gedragsbioloog Jan van Hooff bespreekt hij hoe het kan dat je bij het ouder worden minder lacht. Van Hooff: 'Ik denk dat lachen en spel iets van de jeugd is. Het heeft te maken met het zoeken van sociale relaties. Hoe ver kun je gaan? Wat kun je nog wel en wat niet? En wat vindt de ander nog leuk en wat niet? Op een gegeven moment worden we bezadigder.' Samen spreken ze vervolgens over het lachen met een grote groep. Van Hooff legt uit dat iemand met een speelse stemming een groep aansteekt. Een lach heeft een aanstekelijk karakter, want als iemand lacht, kun je bijna niet anders dan meelachen. Hier zit ook het ontspannende in, omdat de spierspanning kleiner wordt. Asporaat en Van Hoof zijn het erover eens dat lachen verbondenheid geeft.

Om te onderzoeken over lachen gezond is en je er calorieën mee verbrandt, gaat Asporaat naar Guy Plasqui, inspanningsfysioloog in Maastricht. Het is volgens Plasqui moeilijk om het effect van humor op de gezondheid te onderzoeken. Wel zijn er aanwijzingen dat lachen de stress verlaagt, de pijn vermindert en dat er een hoger calorieverbruik is. Uit de test die wordt gehouden bij Jandino Asporaat blijkt dat de zuurstofconsumptie tijdens het lachen 25% hoger ligt dan in normale toestand. De calorieverbranding is dus ook 25% hoger dan normaal. Volgens Plasqui is lachen een lichte vorm van sport: negentig minuten lachen staat gelijk aan twaalf minuten hardlopen.

Asporaat is blij met dit onderzoek. Hij concludeert dat lachen mensen bindt. Het is 'besmettelijk', want je neemt de emotie van een ander gemakkelijk over. En het belangrijkste: lachen is gezond!

In zowel het EO-vrouwenmagazine *Eva* als in het vakblad *Mensenkinderen* wordt dit beaamd. *Eva* beschrijft: 'Volgens de gelotologie, de wetenschap van de lach heeft lachen fysiek geweldige effecten, namelijk: de bloeddruk daalt, de spierspanning vermindert en de pijn neemt af door het vrijkomen van endorfine (hormonen met een natuurlijke pijnstillende werking).' (Rosier, 2004) *Mensenkinderen* voegt hier aan toe: 'Humor zorgt ervoor dat de hersens zich focussen op iets anders, wordt het hart geprikkeld en neemt de ademhaling toe. Humor en lachen verbeteren iemands kijk op het leven.' (Schermer, 2008)

'Eén minuut flink lachen levert de energie van drie kwartier ontspannen op.'

Henri Rubenstein

'Waarschuwing: humor kan schadelijk zijn voor uw ziekte.'

Ellie Katz

'Lachen is per definitie gezond'

Doris Lessing

Leerresultaten

In hoofdstuk 1 kwam Bär Derkx aan het woord. Hij heeft de stellige overtuiging dat leerlingen beter presteren bij humoristische leerkrachten: 'Leerlingen werken niet voor het vak, maar voor de leraar. En die leraar hoeft geen popiejopie te zijn, maar moet wel binding met zijn klas hebben.' (Derkx, 2012) Volgens hem werkt humor daar bij. Zo kent hij leraren met uitstekende vakkennis, maar die

het met wat meer humor beter zouden doen in hun klas. Derkx vindt dat humor een van de zaken is die je als docent in je 'trukendoos' moet hebben zitten.

In *Zorg Primair* is een artikel opgenomen over functioneel lachen. Hier wordt geschreven dat uit diverse onderzoeken blijkt dat leerlingen beter leren als de leraar gebruik maakt van humor in de les. Dit omdat de leerlingen beter opletten waardoor ze meer onthouden. De kinderen gaan met meer plezier naar school, snappen de stof veel sneller en doen actiever mee. De humor kan functioneel zijn, omdat de werkelijkheid van verschillende kanten wordt bekeken. Het is instructieve humor. (Abma, 2012)

*'Laughter is the
shortest distance
between two
people.'*

Victor Borge,
komiek en pianist.

Veel onderzoek heeft aangetoond dat humor het leren gemakkelijker maakt. Daar wijst Schermer op in zijn artikel in *Mensenkinderen* (Schermer, 2008): Wanneer plezier belangrijk is voor de taak, dan is er een positief effect op de herinnering. Bij stof waarom gelachen werd, werd 62% onthouden! Bij stof die geen gelach uitlokte slechts 8%.' Verderop legt Schermer uit dat prikkeling (arousal) de aandacht doet toenemen, verwerkingsstrategieën verbetert en ook voor het korte termijngeheugen voordelen heeft. Ook blijven humoristische zinnen beter onthouden te worden dan niet-humoristische zinnen.

Van Geetsdom (2008) is het hiermee eens. In zijn boek haalt hij een onderzoek aan dat uitwijst dat humor een significante rol bekleedt in het leerproces. Een humoristische noot schept een vorm van zorgeloosheid. Dit geeft kinderen de indruk dat ze het leerproces aankunnen en zo wordt het leren aangemoedigd. Ook zorgt humor voor (nieuwe) aandacht in de klas. Kinderen onthouden een anekdote of een grappig ezelsbruggetje veel beter dan droge leerstof. Tevens heeft humor een positieve invloed op het humeur en het welbevinden van het kind en leert het kind omgaan met stress. Casper Hulshof (2012) beaamt dit ook, al waarschuwt hij dat humor zijn doel niet voorbij moet schieten. Daarover straks meer, bij het kopje 'orde'.

Multiculturele klas

Over humor in een multiculturele klas staat wat geschreven in het vakblad *Didactief* (Broek, 2012). Mahieu (2012) zegt dat het in zo'n klas best kan om een grapje te maken over bijvoorbeeld Marokkanen. Spot drijven met de profeet kan daarentegen niet, omdat je daarmee mensen voor het hoofd stoot. Van Amstel (2012) beaamt dit, hij beschrijft verderop een situatie in zijn klas: aan de ene kant zaten allochtone leerlingen en aan de andere kant autochtone. 'De integratie is hier goed gelukt, hè?', vroeg hij bij binnenkomst. Volgens Van Amstel waarderen leerlingen het als je er een grapje over maakt. Wat in de klas soms ook kan, is het aanspreken van een Marokkaanse leerling met een Marokkaans accent. Dit vinden ze leuk. Wanneer er maar een of twee allochtone kinderen in de klas zitten, is zoiets niet aan te raden, omdat het dan meer op buitensluiten begint te lijken.

Kinderen met autistische kenmerken

Op de vraag of autisme en humor zijn te combineren, geeft Gie Colin (2012) graag antwoord tijdens zijn lezingen. Hij schreef hierover een artikel in *Zorg Primair*. Colin legt het begrip mop als volgt uit: 'Waar we een normale menselijke reactie verwachten, komt een onverwachte reactie. Met andere woorden: er treedt een spoorwissel op in onze gedachtegang. Op het moment dat onze gedachtentrein verwacht rechtdoor te gaan, wordt plots een ander spoor gekozen.'

Tijdens een grap wordt de logische samenhang met de context doorbroken. Over het algemeen hebben autistische mensen moeite om zaken in de juiste context te plaatsen.

Autisme kan onderverdeeld worden in drie stoornissen: een stoornis in het sociale aspect, in de communicatie en in de waarneming en verbeelding. Als we naar het sociale aspect kijken, valt op dat autisten dingen vaak heel letterlijk opnemen. Het kan lastig zijn om de essentie te ontdekken of om emoties te begrijpen. Dit is ook het geval als we naar de communicatie kijken. Colin schrijft: 'Wij (zogezegd normale mensen) zijn vaak te zuinig in onze communicatie. Op die manier zeggen we niet voldoende wat we menen.' Ook wordt er heel vaak gesproken in dubbelzinnige bewoordingen. Dit kan erg lastig zijn voor mensen die alles letterlijk nemen.

Van een leerkracht met autistische kinderen in de klas, vraagt het dus om extra aandacht bij het gebruiken van humor. Autisten verstaan zeker humor, maar niet alles. Het is belangrijk om te letten op het taalgebruik in de omgang met autisten. Metaforen of dubbele betekenissen blijven moeilijk voor deze mensen. Wat in de smaak valt zijn visuele en concrete humor, evenals echogedrag, zoals Mister Bean. Sommigen houden ook van woordspelletjes. Colins tip: communiceer goed met deze kinderen en laat hen weten dat iets humoristisch is!

Plezier in het lesgeven

In het artikel '*Functioneel lachen*' staat dat niet alleen leerlingen wel varen bij humor. Uit onderzoek van de universiteit van Houston blijkt dat leraren die humor gebruiken veel meer plezier hebben in hun werk, meer waardering krijgen en minder snel afhaken!

In het eerste hoofdstuk werd dit ook al gezegd door Weusten (2000) in het boek *De geliefde leraar*. Hier gaf hij als tip: zorg dat je plezier hebt in je werk. Bouw daarom humor en emoties in. Dr. Hulshof (2012) beweert dat een grapje de sfeer kan verluchten en dat dit de afstand tussen leerling en leerkracht kan verkleinen. Gevolg hiervan is dat dit de motivatie van de leerlingen en daarmee ook de leerresultaten positief beïnvloedt. In een interview in *Didaktief* sluit Saskia de Groot (2011) hierop aan. Met humor maakt ze haar regels duidelijk en zo hoeft ze nauwelijks kinderen te straffen. Dit bereikt de juf van groep 7/8 door te vertellen waarom ze iets doet of wil en daar is al over nagedacht; het is dus zinvol. De kinderen in de klas merken dit, waardoor ze de juf gezellig en duidelijk vinden. De Groot eindigt met een ode aan het lesgeven: 'Ik vind dit de leukste baan die er is. Mijn tip is: vergeet niet te genieten. De kinderen doen zúlke leuke dingen. We hebben de hele dag de kans om er een fantastische dag van te maken. Dat moet je dan ook gewoon doen.'

Ook in het persoonlijk begeleiden van kinderen is humor een mooi instrument. Zo wordt er over humor geschreven in *Tijdschrift voor Remedial Teaching* (Ruigrok, 2011): 'Humor is de smeerolie van succesvolle begeleiding.' Ruigrok, trainer en begeleider van jongerenwerkers en andere professionals, geeft aan dat humor een prachtig middel is: 'Je kunt er leerlingen prachtig mee prikkelen en het zorgt ervoor dat je na veertig jaar nog fluitend naar je werk gaat.' Dit artikel schreef hij vooral met het oog op RT'ers, mensen die kinderen vaak een op een begeleiden. Volgens Ruigrok relateert humor en leer je op een andere manier naar problemen te kijken. Hij schrijft: 'Humor is niet het ontkennen, negeren of weglachen van de leervraag van de leerling. Het is een manier om tegen een leerling te zeggen: "Jij bent een prachtmens, ik geniet van jou. Onvoorwaardelijk." Samen lachen en plezier hebben is een van de beste manieren om elkaar betekenis te geven.'

Orde: geniet van humor, maar met mate

Hulshof (2012) is enthousiast over de leerkracht die humor gebruikt, al waarschuwt hij in zijn artikel ook voor humorgebruik: 'Als alles met humor wordt gebracht, is het effect negatief!' Daarom schrijft hij: 'gebruik humor, doch met mate'. Belangrijk is de intentie waarmee humor gebruikt wordt. Het is van belang dat het doel van de les nagestreefd wordt, en daarbij kan humor een hulpmiddel zijn. Lang niet alle soorten humor kunnen gebruikt worden. Humor kent namelijk verschillende vormen, zo schrijft Jacqueline Boerefijn. (2012) Van onschuldig grappig tot vilein. In haar artikel *Humor en geluk* zien we de gradaties in het gebruik van humor:

Absurdisme / Kwinkslag / Parodie / Scherts / Ironie / Spot / Satire / Sarcasme / Cynisme.

Hiervan zijn slechts enkele vormen geschikt voor in de klas, aldus Hulshof (2012): 'De meer serieuze vormen van humor, die zich meer 'op het randje' bevinden, lenen zich niet goed voor klassikale situaties. Sarcastische en cynische humor, maar ook plagende opmerkingen blijken allerlei negatieve effecten te hebben op de sfeer in de klas, en komen het leren niet ten goede.'

Ook in *Didactief* haakt hier op in: humor moet goed gedoseerd worden. Sibe Doosje zegt: 'Af en toe een grap houdt de les leuk.' Ze is van mening dat te veel humor tot gevolg heeft, dat de lesstof minder goed wordt opgenomen. 'Een eeuwige clown, daar zit niemand op te wachten.' Bakx (2011) komt in dit artikel ook aan het woord. In haar onderzoek staat dat het humorgebruik van docenten niet moet doorschieten. 'Het gaat vooral om de relatie met je klas. Door af en toe humor te gebruiken, creëer je een plezierig pedagogisch klimaat. Daarvoor hoeft je niet de hele dag grappen te maken.'

Terug naar Hulshof (2012). Zoals de titel van zijn artikel doet vermoeden, vindt hij dat humor serieus bekeken moet worden. Humor moet met mate ingezet worden en ook nog eens aan verschillende voorwaarden voldoen. Daarom stelt hij voor om het gebruik van humor in de klas te reduceren tot drie intenties: motiveren, relativeren en instrueren (MRI). De humor kan de motivatie verhogen. Het relativerende aspect van humor is dat het helpt om met elkaar van een afstandje naar de lesstof te kijken. Dit bevordert de saamhorigheid. Het belangrijkste is het instrueren. Volgens Hulshof moet de volgende vraag altijd voorop staan: In hoeverre draagt humor bij aan de lessituatie? Wanneer humor de instructie in de weg staat, is er aan de belangrijkste voorwaarde niet voldaan. In dat geval is het gebruik van humor af te raden.

Tot slot nog enkele tips uit het magazine *Eva*. Zijlstra (2004) geeft hierin aan dat humor soms irritatie kan opwekken of verkeerd kan worden opgevat. Humor kwetst vaker dan je denkt. Het is af te raden om een grap te maken bij of over een ernstige gebeurtenis. Humor is een hulpmiddel. Lach dus niet om mensen, maar *met* mensen!

Conclusie

In dit hoofdstuk onderzocht ik zowel de positieve kanten als de negatieve kanten van het gebruik van humor. Positief is te noemen dat de sfeer in de klas verbetert, kinderen met meer plezier naar school gaan, leerresultaten hierdoor zelfs (kunnen) verbeteren en de leerkracht (nog) meer plezier krijgt in het lesgeven. Er zijn ook negatieve aspecten gevonden. Humor bestaat uit verschillende gradaties en hiervan zijn enkele vormen niet geschikt voor het onderwijs. Sarcasme, cynisme en spot lenen zich hier niet voor, het kwetst eerder dan dat het goed doet. Ook is het sterk aan te raden om je als

docent af te vragen of humor betekenisvol wordt ingezet. De volgende vraag is daarbij belangrijk: Draagt de humor bij aan de lessituatie? Humor kan kinderen motiveren, het kan helpen om te relativeren en ook helpen tijdens de instructie. Maar als het de instructie in de weg staat, is humor af te raden.

Kinderen met autisme hebben zeker ook humor. Colin waarschuwt voor metaforen en dubbelzinnige moppen, maar geeft aan dat een duidelijke communicatie nodig is. Deze kinderen kun je uitleggen dat iets grappig is. Wat zij waarderen is concrete en visuele humor.

*Lachen en glimlachen zijn poort en deur,
waardoor veel goed in de mensen kan binnendringen.*
Christian Morgenstern
Duits dichter 1871-1914

Praktijkdeel

Een enquête onder schoolkinderen hoe zij denken over humor op school en een enquête onder leerkrachten. Aan hen vraag ik in hoeverre zij humor gebruiken in hun lessen en of ze humor toelaten tijdens hun dagopeningen. Hoofdstuk 1 geeft de opzet van het onderzoek aan, in hoofdstuk 2 vindt u de uitkomsten van de resultaten en hoofdstuk 3 geeft de conclusie weer.

Hoofdstuk 1: Opzet praktijkonderzoek

Motivatie

Mijn onderzoeksvraag in dit afstudeeronderzoek luidt: Wat zijn positieve en negatieve kanten van humor in het christelijk basisonderwijs? In het literatuurdeel heb ik gekeken naar wat er in de theorie over te vinden is. In hoofdstuk één zoomde ik in op de belangrijke eigenschappen van de docent en de groepssfeer. Hoofdstuk twee ging over het gebruik van humor in het christelijk onderwijs en in de Bijbel. In hoofdstuk drie kwamen de positieve kanten van humor tegenover de negatieve kanten van humor te staan. Zo kwamen onderwerpen als gezondheid, orde, leerresultaten en kinderen met autistische kenmerken aan bod.

Tevens heb ik bekeken of er eerder onderzoek geweest is naar dit onderwerp. Het onderzoek van Marlies Giesen kwam naar voren. Dit onderzoek richtte zich vooral op humor en groepssfeer. In de conclusie van dit onderzoek geeft Giesen aan dat de samenhang moeilijk waar te nemen is. Ze kan dus niet stellen dat humor de sfeer zo sterk verbetert dat de kinderen zich veiliger voelen en beter leren. Wel concludeert ze dat sfeer en humor sterk met elkaar zijn verbonden en dat humor degelijk effect heeft op de sfeer in de klas.

Met deze inzichten vanuit de theorie en gedane onderzoeken ga ik onderzoeken op christelijke basisscholen in hoeverre humor wordt gebruikt in het onderwijs.

Opzet onderzoek

Mijn praktijkonderzoek bestaat uit twee onderdelen. Allereerst houd ik een enquête onder de kinderen. Ik stel hen enkele vragen over de dagopening, hoe ze zich voelen in de groep en over humor. Vervolgens houd ik een enquête onder het schoolteam. De meesters en juffen vraag ik naar hun ervaring en mening over humor in de basisschool. Deze antwoorden vergelijk ik met elkaar en ik ga op zoek naar overeenkomsten en verschillen.

De volgende vragen worden in dit onderzoek beantwoord:

- Wordt er humor gebruikt in het christelijke basisonderwijs?
- Is er één lijn te vinden in humorgebruik?
- Komen de gedachten en verwachtingen van leerkrachten en leerlingen overeen?
- Welke voorbeelden van humorgebruik noemen leerkrachten en leerlingen?

Enquêtes

Voor zowel kinderen als leerkrachten heb ik een enquête ontwikkeld. De enquête onder kinderen heb ik digitaal in laten vullen door kinderen uit verschillende groepen (midden- en bovenbouw) van verschillende christelijke scholen. De enquête onder het schoolteam heb ik op twee christelijke scholen gehouden. Docenten van zowel onder- als bovenbouw hebben deze ingevuld.

Enquête schoolkinderen

- Vraag 1: Vind je het gezellig in de klas?
- Vraag 2: Wat vind je van de Bijbelverhalen aan het begin van de dag?
- Vraag 3: Hoe sterk let je op bij het Bijbelverhaal?
- Vraag 4: Zou je iets willen gaan doen met wat je geleerd hebt uit de Bijbel?
- Vraag 5: Geef aan hoeveel de Bijbelles voor je betekent.
- Vraag 6: Denk je nog wel eens na over wat je geleerd hebt tijdens de dagopening?
- Vraag 7: Lach je vaak in de klas?
- Vraag 8: Vind je dat je mag lachen tijdens het Bijbelverhaal?
- Vraag 9: Wat vind je van geschiedenis en aardrijkskunde lessen?
- Vraag 10: Kun je uitleggen wat het woord 'humor' betekent?
- Vraag 11: Kun je opschrijven waar je om moet lachen in de klas?

Dit is de link naar de enquête: <http://www.enquetemaken.be/toonenquete.php?id=116783>

Enquête schoolteam

- Vraag 1: Ik ben een man/vrouw
- Vraag 2: Ik geef les aan groep ...
- Vraag 3: Bent u volgens uzelf (of volgens de kinderen) een humoristische leerkracht? En waarom?
- Vraag 4: Zijn volgens u de leeropbrengsten hoger tijdens een les zonder humor waarbij iedereen stil werkt, of bij een rumoerige les waarbij humor wordt gebruikt?
- Vraag 5: Waar denkt u aan bij 'humor in de Bijbel'?
- Vraag 6: Zijn er volgens u Bijbelse geschiedenissen of passages waarom gelachen kan worden? Zo ja, kunt u een voorbeeld geven?
- Vraag 7: Bent u van mening dat een toneelstuk of rollenspel door kinderen bij sommige Bijbelse geschiedenissen uitgevoerd kunnen worden? Waarom?
- Vraag 8: Kunt u voorbeelden geven van humoristische gebeurtenissen in uw klas?
- Vraag 9: Hebt u een vraag of opmerking over humor in het basisonderwijs?

De link naar deze enquête is: <http://www.enquetemaken.be/toonenquete.php?id=116821>

Soort onderzoek

Het onderzoek is een kwantitatief survey onderzoek. Ik maak gebruik van de gegevens die ik verzamel uit enquêtes onder de leerkrachten en de leerlingen. Op systematische wijze stel ik vragen aan deze mensen en druk ik de uitkomsten in getallen uit. Zo kan ik de karakteristieken van deze groepen mensen in kaart brengen. Vaak zijn de uitkomsten van survey onderzoeken generaliseerbaar, dus zullen de uitkomsten ook gelden voor een niet-onderzochte groep.

De resultaten van dit onderzoek verwerk ik in grafieken en tabellen. Zo kunnen de resultaten met elkaar worden vergeleken en conclusies worden getrokken. (Kallenberg, 2007)

Onderzoeksgroep en onderzoeksinstrumenten

Er zijn verschillende onderzoeksgroepen. Onder de kinderen heb ik de enquêtes gehouden op:

- De Veldhuizerschool in Ede. Hervormde basisschool. Groep 5 en groep 6
- Basisschool De Rank in Emmen. Gereformeerde basisschool. Groep 7 en groep 8.
- De Wilhelminaschool in Doetinchem. Evangelische basisschool. Groep 5.

In totaal hebben 92 kinderen deze enquête gemaakt. Dit zijn 47 jongens en 45 meisjes in de leeftijd van 8 t/m 12 jaar.

De enquête onder leerkrachten heb ik gehouden onder het schoolteam van de Veldhuizerschool en de Wilhelminaschool.

Door humor in het onderwijs te bekijken vanuit de ogen van kinderen en leerkrachten, pas ik triangulatie toe: ik benader het onderzoek vanuit verschillende invalshoeken. (Kallenberg, 2007) Op deze manier kan ik de verschillen en overeenkomsten vergelijken tussen leerlingen onderling, leerkrachten onderling en tussen leerlingen en leerkrachten.

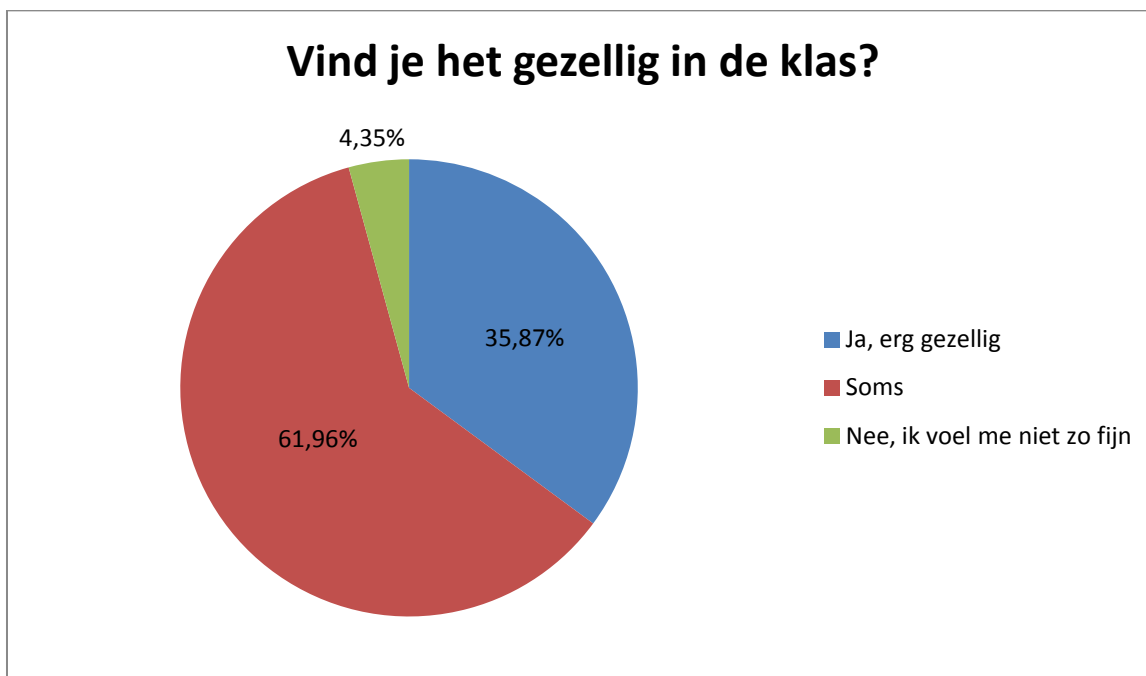
Hoofdstuk 2: Resultaten onderzoek

In dit hoofdstuk geef ik een beschrijving van de enquêtes die ik uitgevoerd heb. Ik heb twee enquêtes ontworpen: één voor kinderen en één voor leerkrachten. Deze vragenlijsten zijn ingevuld door kinderen en leerkrachten van verschillende christelijke scholen: de Veldhuizerschool in Ede (hervormd), basisschool De Rank in Emmen (gereformeerd) en de Wilhelminaschool in Doetinchem (evangelisch). In bijlage 2 en bijlage 3 kunt u de uitgewerkte enquêtes vinden, hieronder geef ik een overzicht van de belangrijkste uitkomsten.

Enquête onder kinderen

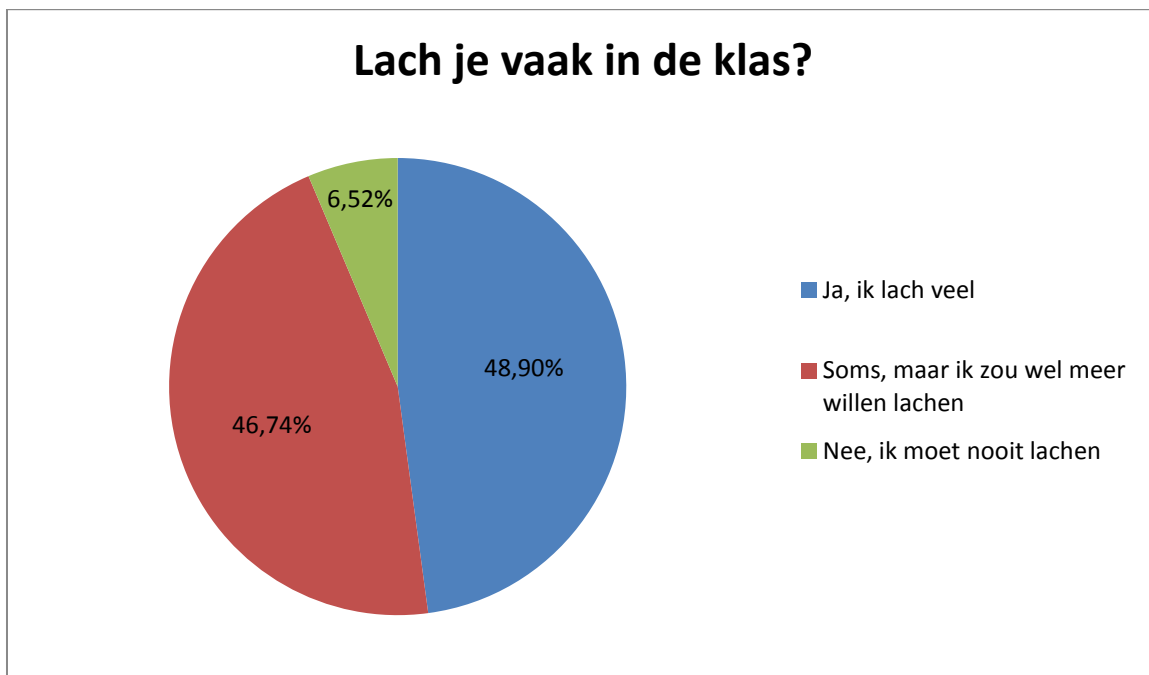
De opzet van deze enquête was om te meten hoe de kinderen de sfeer op school vinden, hoeveel waarde er gehecht wordt aan de Bijbelverhalen en of ze geregeld lachen op school. Hieronder de belangrijkste resultaten, waardoor er een beeld geschetst wordt van de mening van de kinderen.

Sfeer in de klas

Wat betreft de sfeer op de scholen zit het over het algemeen goed. Een klein groepje leerlingen geeft aan zich niet zo fijn te voelen in de klas. De grote meerderheid, bijna 62%, zegt het soms gezellig te vinden, en de overige 36% vindt het erg gezellig in de klas.

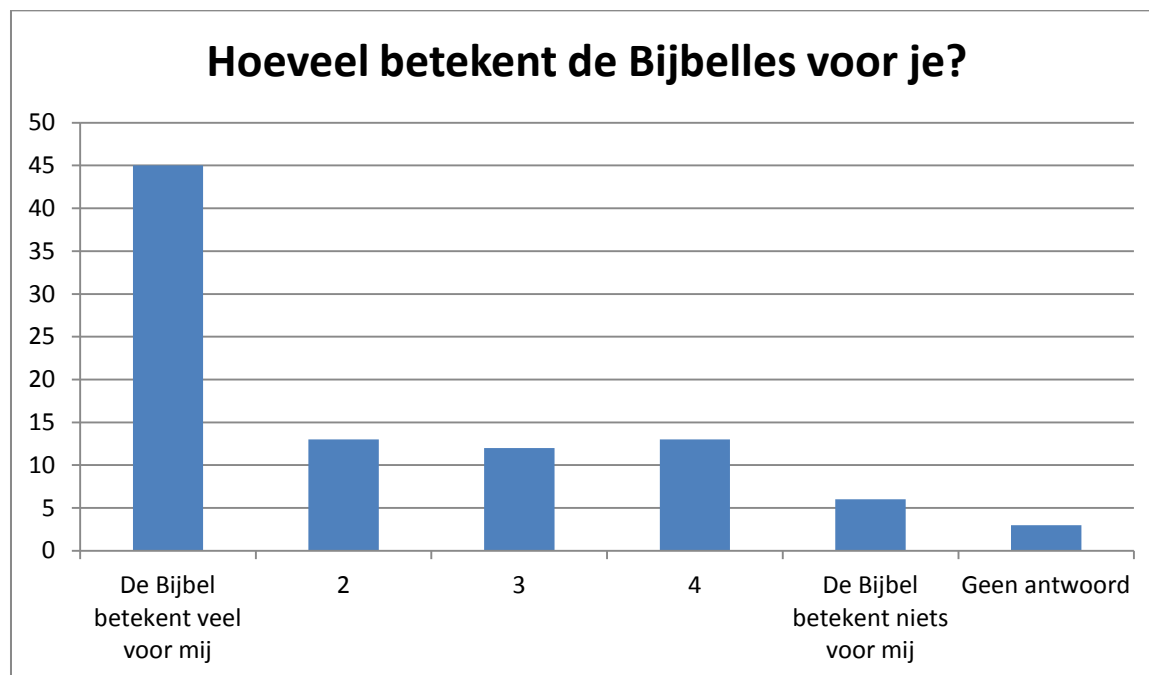
Lachen in de klas

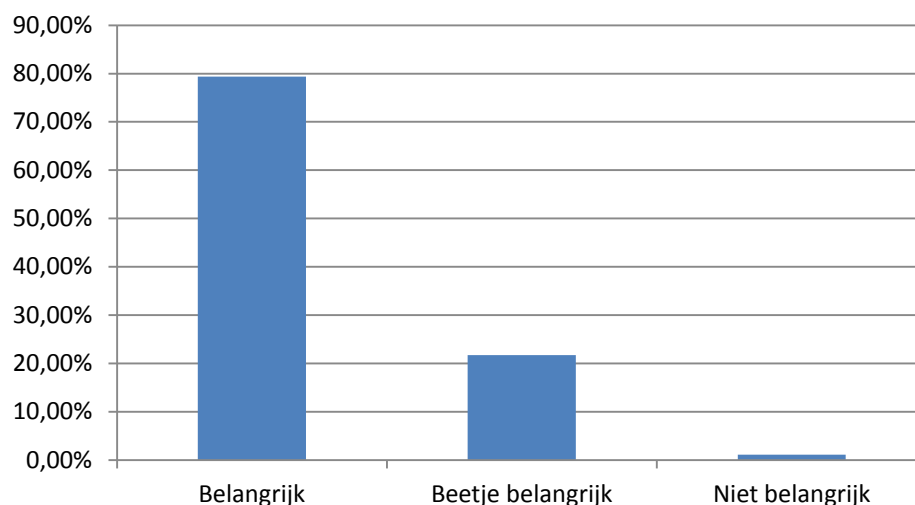
De meerderheid van de kinderen geeft aan dat het soms of vaak lacht, dat is positief. Een kleine minderheid vindt dat het nooit lacht in de klas.

Dagopening

Op de onderzochte scholen wordt elke dag begonnen met een Bijbelverhaal. Er worden verschillende methodes gebruikt, maar de Bijbel staat centraal. In de enquêtes vroeg ik de kinderen hoeveel de Bijbel voor hen betekent. Verderop in de enquête vroeg ik hoe belangrijk ze de Bijbelverhalen vinden. Dit zijn twee vragen die nauw met elkaar samenhangen, ze meten nagenoeg hetzelfde. Op deze manier heb ik de betrouwbaarheid vergroot.

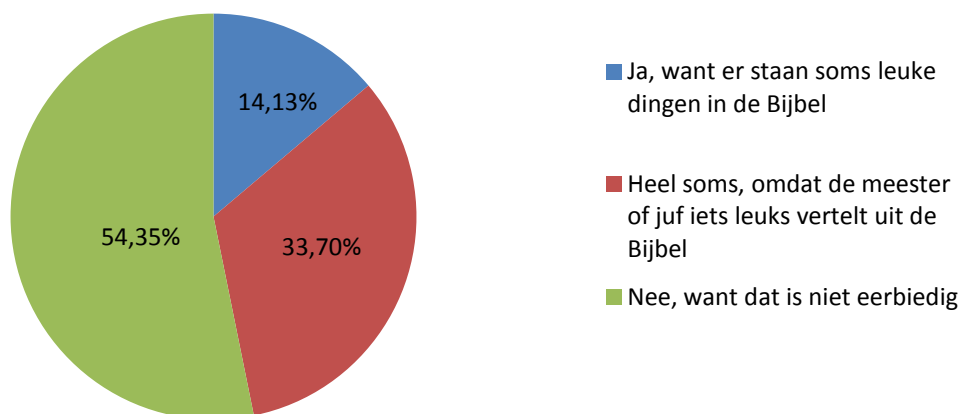

Wat vind je van de Bijbelverhalen aan het begin van de dag?

Er is in bovenstaande grafieken te zien dat de dagopeningen en Bijbelverhalen voor vrijwel alle kinderen belangrijk zijn. Het christelijk geloof dat ze meekrijgen op school vinden ze van belang, zegt 80%. Iets meer dan 20% vindt de Bijbelverhalen een beetje belangrijk. Een paar kinderen zegt het niet belangrijk te vinden. Deze gegevens zijn van belang voor de volgende vraag.

Vind je dat je mag lachen tijdens het Bijbelverhaal?

De meeste kinderen geven aan dat lachen tijdens het Bijbelverhaal niet eerbiedig is: ruim 54%. Een opvallend klein percentage van de leerlingen zegt dat er soms leuke dingen in de Bijbel staan. Na bestudering van de cijfers, valt op dat de kinderen die naar een hervormde school gaan bijna allemaal invullen dat lachen tijdens een Bijbelvertelling oneerbiedig is. 30 van de 40 kinderen geeft dit aan.

Kinderen in de bovenbouw van de gereformeerde basisschool De Rank in Emmen zijn een andere mening toegedaan. Acht van hen geeft aan dat er soms leuke dingen in de Bijbel staan. Veertien zeggen dat ze heel soms mogen lachen, omdat de meester of juf iets grappigs vertelt tijdens de dagopening. De andere 8 zeggen dat het oneerbiedig is.

Veel kinderen van de evangelische basisschool vinden het niet eerbiedig: de helft van de 22 ondervraagden vindt dat je niet mag lachen. Negen kinderen kiezen voor heel soms en de overige twee zeggen dat er soms gelachen kan worden, omdat er iets leuks in de Bijbel staat.

Zaakvakken

Tot nu toe hebben we het gehad over lachen in de klas en over het lachen tijdens de dagopening. Bij de volgende vraag komt naar voren hoe de kinderen aankijken tegen de zaakvakken. Vervolgens vraag ik hen naar de betekenis van humor.

Wat vind je van geschiedenis en aardrijkskunde lessen? (Je mag meerdere antwoorden aankruisen)	
Leuk, omdat we vaak filmpjes kijken	57,61%
Interessant, omdat ik er veel van leer	40,22%
Mooi, omdat de meester of juf mooi kan vertellen	18,48%
Moeilijk, want het is heel veel om te leren	17,39%
Saai, ik ga liever rekenen of taal doen	11,96%

Vooraf de filmpjes zijn bij de kinderen populair. Meer dan de helft van de kinderen geeft aan dat filmpjes kijken tijdens een les leuk is. Veertig procent van alle kinderen zegt de zaakvakken interessant te vinden. De antwoorden saai, moeilijk en mooi worden door een kleiner percentage kinderen aangekruist.

Betekenis humor

Wat is de betekenis van humor?	
Leuke grapjes maken / grappig zijn / dat iemand om je lacht	36
Weet ik niet	16
Lol hebben / veel lachen	12
Blij / vrolijk zijn	8
Je gevoelens	5
Veel fantasie hebben / iets wat je denkt	2
Je gedrag	2
Dat je heel druk bent	1
Of het gezellig is in de klas of niet	1
Dat je iemand redt	1
Geen antwoord	8

Het meest gegeven antwoord is: leuke grapjes maken. De meeste kinderen hebben een aardig beeld van de betekenis van humor. Zestien kinderen geven aan dat ze het niet weten, nog eens acht kinderen hebben hier niks ingevuld.

Er zaten mooie antwoorden tussen, waaronder deze (spellingfouten aangepast):

- Je eigen humor is: wat lachen is voor jou.

- Lachen, grapjes en blij zijn, vriendelijk zijn en meelachen als je het ook echt meent.
- Vaak grapjes en lachen, soms is het ook lachen om dingen die gebeuren en er grappig uitzien.
- Grappig! Grapjes enzo... Geinig! Giechelen! De 4 G's! (Grappig, Grapjes, Geinig en Giechelen!)

Humor in de klas

Kun je vertellen waar je om moet lachen in de klas?	
Mop	28
Filmpjes	22
Grapje van klasgenoot	18
Grappige dingen	15
Grapje van meester/juf	11
Nee	7
Foutje van de meester of juf	3
Verhalen	1
Gek plaatje	1

Om een mop of raadsel wordt het meeste gelachen, 28 kinderen geven dit aan. Als hier de grapjes bij opgeteld worden, komen we op 72 keer uit. Ook zijn filmpjes populair. Een paar kinderen geven aan dat ze wel eens lachen om een foutje van de meester of juf.

Onder de vele antwoorden, wil ik deze er uitlichten:

- Ik vind het altijd leuk en lachen is gezond.
- Om een mop en filmpjes en soms een grappig woord zo als; floppy's.
- Om het klokhuis op tv, want het is wel grappig ze zeggen soms leuke dingen.
- Als de juf moet lachen.
- Als de leraar heel zeker van iets is en dan een leerling haar/hem verbetert.
- Als een leerling iets beter weet dan juf.
- Als iedereen vrolijk is en dan zet juf een bom op het bord en dan mogen we aftellen vanaf 10 dat klinkt grappig in koor dan moet ik lachen
- Als een van de 2 meesters een grapje maakt onder het les geven.
- Een mop: 2 vissen zwemmen in een vijver zegt de ene vis tegen de ander: he, het begint te regenen dus zullen we gaan schuilen onder die brug daar? Antwoord: een vis zwemt in het water dus die is al nat.
- Een mop: twee vrachtwagenchauffeurs rijden vlak bij de douane. Ze houden samen een tussenstop vlak voor de douane. Ze komen daar allebei achter dat ze hun paspoort vergeten zijn. Toch besluiten ze door te gaan naar de douane, de 1ste vrachtwagenchauffeur komt bij de douanier en vertelt dat hij zijn paspoort vergeten is. Vraagt de douanier wat zijn lading is zegt de vrachtwagenchauffeur spruitjes. Als je 10 spruitjes in je mond kan stoppen mag je door. En... het lukt. De vrachtwagenchauffeur mag verder. Dan begint hij plotseling te lachen vraagt de douanier: waarom lach je? Nou die man achter mij is ook zijn paspoort vergeten maar die vervoert bloemkolen.

Enquête onder leerkrachten

Na de enquête onder de kinderen, wilde ik onder de leerkrachten peilen hoe zij omgaan met humor in de klas. Komen de resultaten overeen met de resultaten onder de kinderen? De kinderen vinden het vaak niet eerbiedig wanneer er gelachen wordt tijdens de dagopening, maar wat vinden de docenten er van? Ook ben ik benieuwd naar enkele voorbeelden uit de praktijk.

Humoristische leerkracht

Meesters en juffen

Als je de resultaten van de mannen en vrouwen naast elkaar legt, zijn er geen grote verschillen aan te wijzen. De meesters geven aan dat ze geregeld grapjes maken in de klas: een leuke anekdote of even lekker dollen met de kinderen. Met een toneelstuk in de klas heeft geen meester moeite, al moet Jezus of God niet bespot worden. Enkele voorbeelden die er in de klas voorvallen: een raar dansje doen, woordgrappen, een grappig voorbeeld geven of lachen om een fout van jezelf. De meesters zijn het met elkaar eens: neem jezelf niet te serieus, al moet er zeker duidelijk zijn voor de kinderen wanneer er goed gewerkt moet worden. Humor helpt om te relativeren en te ontspannen en humor is goed voor de leerprestaties. Een meester geeft een mooie samenvatting: onderwijs is een vreselijk serieuze zaak, dus laten we vooral wel blijven lachen!

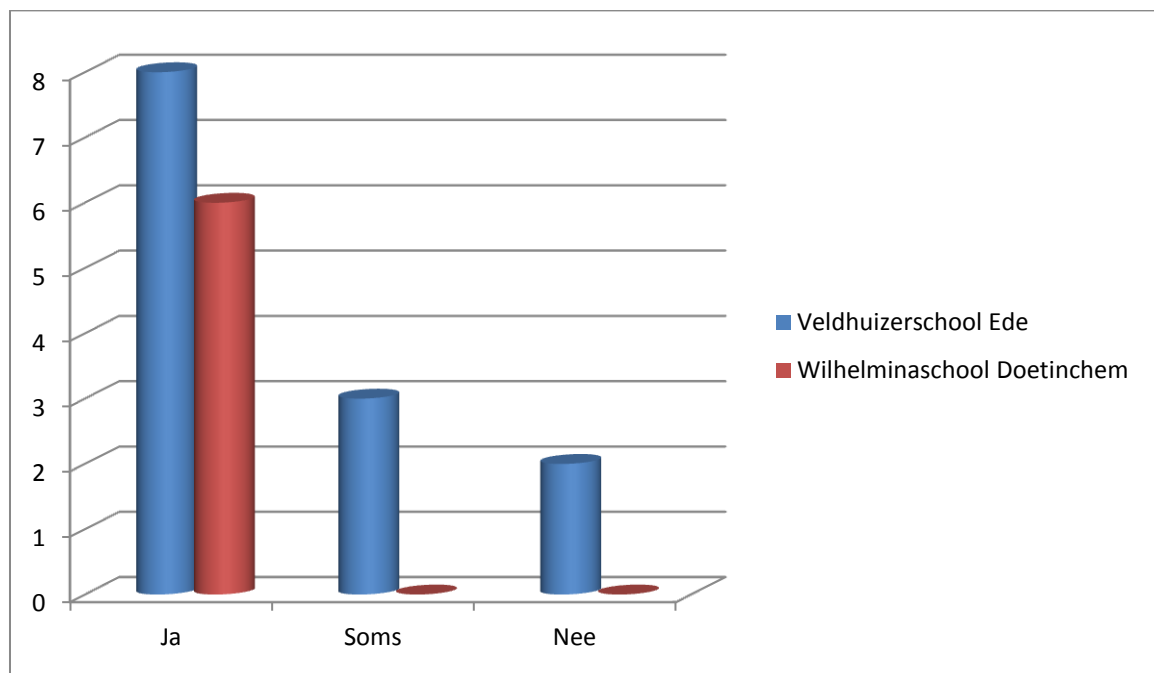
Opvallend bij de juffen is de bescheidenheid om zichzelf humoristisch te noemen. Waar de mannen allemaal zeiden een humoristische leerkracht te zijn, geeft het merendeel van de vrouwen aan niet uitgesproken humoristisch te zijn. Toch geven de vrouwen veel grappige voorbeelden vanuit de praktijk: (woord)grapjes of een mop van een kind of van de juf, met rare stem praten en een gekke bek trekken, overdrijving, een kort lachspelletje, korte energizers en lachen om een eigen fout. Op de laatste vraag zijn alle antwoorden eenduidig: humor is belangrijk, het doet je goed en bevordert de goede sfeer. Humor moet veel gebruikt worden, want het geeft kleur aan het onderwijs!

Over toneelstukjes zijn de meningen meer verdeeld. De meesten zijn van mening dat een toneelstuk kan. Toch is een kwart van de ondervraagde vrouwen voorzichtig met het uitspelen van Bijbelse

geschiedenissen. Het nut wordt er niet altijd van ingezien of men is bang dat het oneerbiedig wordt. Hier is binnen de scholen te zien dat er verschillende opvattingen zijn over gebruik van toneelstukken, die vooral ten grondslag liggen aan de persoonlijke geloofsbeleving van de leerkrachten.

Toneelstuk in de klas

Onderstaande grafieken geven aan hoe er gedacht wordt over het uitspelen van een Bijbelse geschiedenis in de vorm van een toneelstuk. In de eerste grafiek staan alle ondervraagde leraren bij elkaar. De grafiek er onder laat het verschil zien tussen de twee ondervraagde schoolteams.

In de tweede grafiek is te zien dat er verschil is tussen de leraren op de Hervormde school in Ede en de evangelische school in Doetinchem. Alle leerkrachten van de Wilhelminaschool geven aan dat een toneelstuk in de klas over een Bijbelse geschiedenis mogelijk is. Op de Veldhuizerschool daarentegen wordt er verschillend over gedacht: daar zijn ook leerkrachten die het minder goed aandurven om een toneelstuk uit te laten voeren.

Hervormde en evangelische scholen

Deze enquêtes zijn ingevuld door leerkrachten van verschillende scholen. Er zijn opvallend weinig verschillende opvattingen. Beide schoolteams hebben mensen die zich humoristisch vinden, maar ook teamleden die zeggen dit niet te zijn. Op de vragen over humor in de klas en in de Bijbel wordt niet veel verschillend gereageerd. Het enige verschil is te vinden in vraag 7, over het toneelstuk. Alle leerkrachten van de Wilhelminaschool (evangelisch) zijn van mening dat het goed is om Bijbelse geschiedenissen uit te laten spelen door kinderen. Ze leggen uit dat dit dicht bij de beleavingswereld van de kinderen ligt, dat het helpt bij de verbeelding, het de aandacht vergroot en je op die manier gemakkelijker met de kinderen over hun gevoelens kunt hebben.

Bij de leerkrachten van de Veldhuizerschool (hervormd) zijn de meningen verdeeld. De helft van het team sluit zich aan bij de mening van het Wilhelminaschoolteam. De andere helft is terughoudender, ze zijn voorzichtig met het uitspelen van Bijbelse verhalen. Een enkeling zegt dat het bij gelijkenissen wel een mogelijkheid is. Uit de antwoorden is te halen dat eerbiedigheid zeker geboden moet zijn en met een toneelstuk (een vrije werkvorm) loop je het risico dat er met minder eerbied wordt omgegaan met het Woord van God. De één zegt te behoudend te zijn om dit te doen. Een ander zegt dat het met goede begeleiding misschien mogelijk is, al mogen Jezus of God niet uitgebeeld worden.

Humor en orde

Bij vraag 4 wordt gevraagd: Wanneer zijn volgens u de leeropbrengsten het hoogst? Bij een les waarbij iedereen stil werkt, bij een rumoerige les waarbij humor wordt gebruikt, of bij een les met humor, zonder dat het rumoerig wordt? Bijzonder om te zien dat iedereen kiest voor het volgende antwoord: er kan humor gebruikt worden tijdens de les, zonder dat het rumoerig wordt, en dan zijn de leeropbrengsten het hoogst.

Dit wordt als volgt toegelicht: misschien worden de leeropbrengsten door humor niet per se hoger, maar het helpt het wel om de sfeer goed te houden. Een goede sfeer is erg belangrijk, al wordt de kanttekening geplaatst dat dit ook bereikt kan worden zonder humor.

Meerdere keren wordt gezegd dat het best even rumoerig mag zijn. Bijvoorbeeld een grapje, daar moet gewoon om gelachen worden. Maar niet de hele les hoeft rumoerig te blijven. Na het lachen weer verdergaan met de les, om zo niet te veel effectieve leertijd kwijt te raken.

Lachen met de groep werkt stimulerend, is goed voor de sfeer en het helpt je meer te focussen op de les. Humor kan erg bevorderd werken. Al moet het niet geforceerd worden, want dan wordt humor smakeloos. Een juf is van mening dat onverwachte (incidentele) humor het mooiste is. Het is ook belangrijk om te weten hoe de klas reageert op humor en of de kinderen er gevoelig voor zijn. Dan kan humor doelgericht worden ingezet.

Humor tijdens de les

De meeste voorbeelden zijn hierboven al beschreven, in de vergelijking tussen meesters en juffen. Er zijn nog enkele onbenoemde zaken die ik hier wil noteren. Uit de enquête komt naar voren dat iedereen humor belangrijk vindt. Zelfs mensen die zichzelf niet humoristisch noemen, schrijven dat het goed is om af en toe te lachen in de klas. De één zegt dat een grapje vaak beter blijft hangen dan een serieus verhaal. Een ander roept een kind wel eens tot de orde via een grapje.

‘Lachen is gezond en moeten we misschien wel veel vaker doen.’ Een ander stemt hiermee in, door te zeggen dat het goed is om eens over dit onderwerp na te denken. De sfeer kan door humor immers luchtig worden. Dramalessen zijn bij uitstek geschikt om humor in toe te laten, al hoeft het niet bij deze lessen te blijven. Een juf geeft een mooi praktijkvoorbeeld over humor tijdens de taalles: ‘Werkwoordspelling (hoe saai is dat?). Kinderen noemen om de beurt een werkwoord, bijvoorbeeld een saai, een griezelig of vrolijk werkwoord. Elk werkwoord uitschrijven in de tegenwoordige tijd. Dan van elk werkwoord een vorm nemen, en daar een gek, vrolijk, dramatisch, enz. verhaal van maken. Dat werkt! Kinderen moeten veel, maar krijgen ook de ruimte om iets gekks te doen. Dito met de woordenschatlijst. Probeer met elkaar al die woorden in één of twee zinnen te proppen. Je krijgt de gekste dingen. Tegelijkertijd passen ze de woorden meteen actief toe en met lol.’

De juffrouw die dit schreef beschreef enkele creatieve lessen. Zo is het goed mogelijk om humor te laten voorkomen in alle vakken die gegeven worden. Met gebruik van fantasie, enthousiasme en leuke inspiratiebronnen kan een les worden opgevrolijkt en wordt er door kinderen met meer plezier en lol gewerkt. In de volgende paragraaf gaan de leraren in op humor in de Bijbel.

Humor in de Bijbel

Er worden meerdere voorbeelden gegeven van humor in de Bijbel:

- Spreuken. Bijv. Spreuken 6: 6 ‘Ga naar de mier, luiaard, zie zijn wegen en word wijs.’ Of de talloze waarschuwingen tegen ‘slechte vrouwen’ die mannen het hoofd op hol jagen.
- De gelijkenissen van Jezus.
- De pratende ezel van Bileam.
- De profeet Elia op de berg Karmel. Elia vraagt op die berg aan de Baälprofeten of hun god Baäl slaapt of op vakantie is.
- Jozef met Potifar. Deze leerkracht vertelt het verhaal smeug en met humor.
- Twee juffen schrijven over knipogen van God: ‘Als God de mensen iets laat zien door ze een soort spiegel voor te houden.’
- Twee keer wordt ook de geschiedenis van Esther genoemd, vooral over Haman: dat hij een beloning bedenkt die voor Mordechai is, maar hij denkt dat het voor hemzelf is.
- Het Bijbelboek Hooglied.
- De geschiedenis van Saul en David. Koning Saul doet een grote boodschap in de grot, waar David zich verborgen houdt.
- ‘Gideon, ‘Wees gegroet, Gij dappere held.’ Echt grappig, hij was bang op dat moment.’
- ‘Wrange humor: Jaël, een overste van het vijandelijke leger komt bij haar schuilen. Zij geeft hem te eten en drinken, ga fijn rusten heer. (Zij zorgt er voor dat het eeuwige rust wordt.)’
- Zacheüs, de tollenaar. Hij ging naar waar de mensen hem wensten: de boom in.

Verder wordt er gezegd dat er veel humor staat, als je goed kijkt. Hooglied kan soms humoristisch geïnterpreteerd worden, net als Prediker, waar vooral veel (wrange) humor in staat. Het hangt er ook van af hoe je iets vertelt, schrijven meerdere leerkrachten. Ook vertelt een juf wel eens een grapje tijdens de dagopening, waardoor de leerlingen extra betrokken blijven.

Hoofdstuk 3: Conclusies praktijkonderzoek

In dit hoofdstuk geef ik antwoord op mijn onderzoeksvraag: wat zijn positieve en negatieve kanten van humor in het christelijk basisonderwijs? Ik kom tot dat antwoord d.m.v. de volgende deelvragen:

- Wordt er humor gebruikt in het christelijke basisonderwijs?
- Is er een lijn te vinden in humorgebruik?
- Komen de gedachten en verwachtingen van leerkrachten en leerlingen overeen?
- Welke voorbeelden van humorgebruik noemen leerkrachten en leerlingen?

Wordt er humor gebruikt?

Ja, er wordt humor gebruikt. Zowel de kinderen als de leerkrachten geven aan dat er geregeld gelachen wordt in de klas. De leraren die zich humoristisch noemen vinden het belangrijk dat ze kunnen lachen in de klas, samen met de kinderen. Zelfs de leraren die zichzelf niet of een beetje humoristisch vinden schrijven dat ze het goed vinden om te lachen. Af en toe een grapje of even gek doen, moet kunnen. De docenten zijn eensgezind: lachen is gezond. Er is geen enkele docent die negatief staat tegenover humor in het onderwijs.

Lijn in humorgebruik

Er is in zekere mate een lijn te vinden in de denkwijze van de leerkrachten; zo hebben we hierboven kunnen lezen dat iedere docent wel eens een grapje maakt of iets op een leuke, gekke manier oplost. Ook bij vraag 4 zijn ze eensgezind. Elke leerkracht was van mening dat er humor kan worden gebruikt in de les, zonder dat het rumoerig wordt. Volgens hen is dit de meest effectieve manier van lesgeven. In de voorbeelden die worden gegeven is verschil zichtbaar. Hier wordt duidelijk dat de leerkrachten andere karakters hebben. De één lacht vaak om een eigen fout of om een grapje van een kind, een ander laat moppen vertellen en nog een ander geeft de kinderen af en toe ruimte om gek te doen. De basis is bij een ieder is ongeveer gelijk (af en toe lachen in de klas is goed), maar de uitvoering verschilt per leerkracht.

De leerkrachten van de onderzochte evangelische basisschool zijn positief over het idee om een toneelstuk uit te laten voeren in de klas. Op de hervormde school wordt er door enkelen ook enthousiast gereageerd, al zijn er ook leerkrachten die het niet zien zitten. Op eerstgenoemde school lijkt er sprake te zijn van een lijn. Bij de hervormde school is er minder overeenstemming te vinden onder de ondervraagde docenten. De ruimte om een toneelstuk uit te laten voeren lijkt er te zijn op de school. Het is vervolgens afhankelijk van de (geloofsbeleving van de) leerkracht of er in zijn/haar klas ook daadwerkelijk een toneelstuk uitgevoerd wordt.

Overeenkomsten leerkrachten en leerlingen

Tussen leerkrachten en leerlingen zijn genoeg overeenkomsten te vinden. Er zijn geen kinderen die het vervelend vinden om te lachen in de klas. Voor de leerkrachten geldt hetzelfde. Er wordt door de leraren ook de nodige ruimte geboden voor een lolletje tijdens de les. Uit de enquêtes van de kinderen blijkt dit ook. Zij laten weten dat ze regelmatig lachen. Bijna de helft van de ondervraagde

kinderen lachen veel. De rest van de kinderen laat weten dat ze soms lachen, maar dat dit wel meer mag. Een paar kinderen vermelden dat ze nooit lachen. Over het algemeen komen de gedachten van leerkracht en leerling overeen met elkaar.

Voorbeelden

In de enquêtes kwamen enkele voorbeelden naar voren. Dramalessen bieden veel ruimte voor humor, maar niet alleen in dit vak is humor in te zetten. Een taal- of rekenles kan ook humor bevatten. Werkwoordspelling kan aantrekkelijke gemaakt worden door een leuk of grappig verhaaltje te laten schrijven met de woorden. Of rekenen beginnen met een vreemde, grappige probleemstelling. Door extra veel en overdreven emoties en mimiek te gebruiken, of iets extra smeug te vertellen bij bijvoorbeeld een geschiedenisvertelling kan er door kinderen ook gelachen worden en wordt de boodschap beter onthouden.

Conclusies literatuur en praktijk

Mijn onderzoeksvraag luidde: Wat zijn positieve en negatieve kanten van humor in het christelijk basisonderwijs? Mijn hypothese: ik denk dat er een samenhang is te vinden tussen een humoristische, positief ingestelde leerkracht en de leerprestaties van de kinderen. Wanneer er door de leerkracht op grappige manier les wordt gegeven, zal de aandacht van de kinderen toenemen en de lesstof beter blijven hangen. Ook zal er meer groepscohesie ontstaan, omdat er samen gelachen wordt in de klas. Ik verwacht dat er ook binnen een christelijke basisschool genoeg ruimte is om humor in te zetten, zelfs tijdens de dagopening.

Conclusies literatuur

In de literatuur heb ik veel positieve reacties gelezen over humor in het onderwijs. Anouke Bakx schrijft dat kinderen het enorm waarderen als een leerkracht humor heeft. Daarbij zijn er veel pluspunten aan humor in het onderwijs: samen lachen verbreedt en humor houdt het voor de leerkracht aantrekkelijk om voor de klas te staan. Door af en toe humor te gebruiken, creëer je een plezierig pedagogisch klimaat. Voor zowel leerkracht als leerling heeft humor positieve effecten. Er zijn nog meer positieve kanten te noemen van humorgebruik. Zo is lachen goed voor de gezondheid, dit staat in hoofdstuk drie te lezen. Lachen heeft de volgende fysieke effecten: de bloeddruk daalt, de spierspanning vermindert en de pijn neemt af door het vrijkomen van endorfine. Tevens wordt het hart geprikkeld en neemt de ademhaling toe. Humor en lachen verbeteren iemands kijk op het leven. Ook voor het leerresultaat kan door humor toenemen. Onderzoek wijst uit dat prikkeling (zoals een mop) de aandacht doet toenemen en voordelen heeft voor het korte termijngeheugen. Grappige gebeurtenissen worden beter onthouden door kinderen.

Daarnaast heb ik onderzoek gedaan naar humor in de Bijbel. Er zijn wel degelijk humoristische Bijbelgedeelten te vinden, met name in het boek Spreuken. Humor houdt veel verband met blijdschap en vrolijkheid. Over deze laatste twee begrippen wordt in de Bijbel veel gesproken. Op basis van deze uitkomsten is de conclusie dat humor op een christelijke basisschool erg goed mogelijk is.

Conclusies praktijk

De eerste conclusie die ik kan trekken is dat er op elke onderzochte school humor wordt gebruikt. Ik heb onderzoek gedaan op drie christelijke scholen vanuit verschillende stromingen, maar er is geen verschil te vinden in de hoeveelheid gebruikte humor. Op basis van de resultaten uit de literatuur (humor komt voor in de Bijbel) heb ik onderzocht of er tijdens de dagopeningen gelachen wordt. Leerkrachten kunnen voorbeelden opnoemen van humoristische Bijbelgedeeltes en ze noemen ook dat er ruimte is om te lachen om een bepaalde Bijbelse geschiedenis. Bijzonder is om vervolgens te lezen dat ruim de helft van de ondervraagde kinderen het oneerbiedig vindt om te lachen tijdens de dagopening. Slechts een kleine 15% van de kinderen geeft aan dat er soms leuke dingen in de Bijbel staan.

De tweede conclusie is dat er op veel onderdelen overeenkomsten zijn tussen het literatuuronderzoek en de uitkomsten van de enquêtes onder leerkrachten en de leerlingen. Uit de literatuur blijkt dat lachen gezond is en dat het een goede sfeer oplevert. De leerkrachten zijn het hiermee eens: uit hun antwoorden kunnen we concluderen dat ze het belangrijk vinden dat er regelmatig wordt gelachen. Ook bieden ze de ruimte en worden er veel verschillende voorbeelden

gegeven van humor en lachen tijdens de lessen. De kinderen op hun beurt geven ook aan dat er gelachen wordt. Ongeveer de helft van de ondervraagde kinderen vindt dat ze veel lachen, de andere helft zegt dat ze soms lachen, maar dat ze dit graag vaker doen. Hieruit blijkt dat kinderen het fijn vinden dat er af en toe ruimte is voor een grap en een lolletje. Zij houden er ook van om geregeld een filmpje te bekijken, omdat zij daar vaak om moeten lachen.

De derde conclusie is dat er geen visie is op de verschillende scholen aangaande humorgebruik. Uit de enquêtes blijkt dat de karakters van de leraren bepalen hoe en hoeveel humor wordt gebruikt. De ene leerkracht vindt zichzelf humoristisch en lacht vaak om zichzelf of om een grap van een kind. De andere leerkracht vindt zichzelf niet per definitie humoristisch, maar vindt het toch erg belangrijk dat er dagelijks zeker een paar keer gelachen wordt. De leerkrachten hebben allemaal dezelfde mening (lachen in de klas is goed), alleen is de uitvoering per leerkracht verschillend.

Deze conclusies op een rijtje zettend wordt mij duidelijk dat er in het onderwijs belang wordt gehecht aan een goede sfeer. Er wordt geprobeerd om deze goede sfeer te creëren door onder andere humor te gebruiken. Het gebruiken of inzetten van humor kan heel breed getrokken worden. Een creatieve en vrolijke vorm van een taalles, een grappig filmpje, lachen om een fout van de leerkracht, samen met de klas lachen om een grappige gebeurtenis of het (laten) vertellen van een mop.

Mijn hypothese was: ik denk dat er een samenhang is te vinden tussen een humoristische, positief ingestelde leerkracht en de leerprestaties van de kinderen. Ik verwacht dat er ook binnen een christelijke basisschool genoeg ruimte is om humor in te zetten, zelfs tijdens de dagopening. Achteraf gezien kan ik zeggen dat deze hypothese juist is. Uit de literatuur is gebleken dat humor een belangrijk instrument is en dat dit de leerprestaties van de leerlingen kan doen toenemen. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat het zeker mogelijk is om humor toe te passen op christelijke basisscholen. De enquêtes laten zien dat zowel de leraren als de kinderen op de scholen regelmatig lachen. De leerkrachten gebruiken allemaal humor, de één meer dan de ander. Zoals gezegd wordt er niet door iedereen humor gebruikt tijdens de dagopening. De leerkrachten die dit niet doen vinden zichzelf te behoudend of zijn voorzichtig, omdat ze willen voorkomen dat er wordt gespot met God.

Aanbevelingen en discussie

Aanbevelingen

In de literatuur is duidelijk te lezen dat humor positieve effecten heeft op het leef- en leergedrag van kinderen in de school. De sfeer in de klas wordt bevorderd, de leerresultaten zullen hierdoor toenemen, waardoor de kinderen met meer plezier onderwijs volgen. Ook bracht het onderzoek naar voren dat het voor leerkrachten belangrijk is om humor te gebruiken. Een humoristische leerkracht is in staat om te relativeren en gaat met plezier naar het werk. Met deze kennis op zak kijk ik naar de praktische consequenties.

Prestaties en plezier zijn twee belangrijke termen in onderwijsland. Als een kind met veel plezier naar school gaat en goede prestaties haalt, is zowel kind als leerkracht als ouder tevreden. Het is bekend dat humor een positief effect heeft op de gevoelens van een kind. Het is dus goed om humor als instrument te gebruiken in het onderwijs. Welke consequenties heeft dit? Als een leerkracht bewuster met humor in de klas wil omgaan, zal dit voorbereidingstijd kosten. Het bedenken van een grapje of een anekdote, het opzoeken van een filmpje of cd, etc. Ook moeten de middelen hiervoor aanwezig zijn in de klas. Als er een filmpje is opgezocht en de leerkracht wil deze vertonen, is het handig dat er een digitaal schoolbord of een televisie aanwezig is.

Vorbereiding is echter niet altijd nodig. Humor kan ook voorkomen als een 'incident'. Het is van belang om te weten dat kinderen het grappig vinden dat een meester of juf een foutje of grapje maakt. Ook houden kinderen er van dat een leerkracht meelacht als er iets grappigs gebeurt. Het is aan te raden om als docent na te denken over verschillende scenario's. Bijvoorbeeld: Sta ik het toe dat de klas lacht om een grap van een kind? Waar trek ik de grens? Maak ik als leerkracht zelf wel eens een grapje? Hoe reageer ik als ik een som fout uitleg of een enorme taalfout maak?

Voor al op christelijk scholen is het belangrijk om een grens te trekken. Het kan verstandig zijn om hier als team over na te brainstormen en wellicht een lijn in te vinden. Bijbels onderwijs in combinatie met humor is zeker mogelijk. De Bijbel bevat humoristische passages en gemakkelijke geschiedenissen, al kan lang niet alles op die manier gelezen worden.

Elke leerkracht is op één of andere manier een voorbeeld voor de leerlingen. Kinderen houden het gedrag en van hun meester en juf goed in de gaten. Er is sprake van modeling. (Durinck & Racquet, 2003) Dit houdt in dat de leerkracht als model optreedt; en zo kan er gesproken worden van voorbeeldleren. In zijn doen en laten kan een leerkracht zijn normen en waarden overbrengen aan de kinderen. Ook met betrekking tot humor is de docent een voorbeeld voor kinderen. Wanneer de meester hard lacht om een schuine mop, zullen kinderen in zijn klas dit ook doen.

Concluderend: voor de sfeer in de klas en de schoolprestaties van kinderen kan humor goed als instrument worden gebruikt. Als schoolteam, directie of leerkracht zijnde is het van belang om hier over na te denken, te vergaderen en een visie over te vormen.

Discussie

Zoals in de inleiding staat vermeld, is er in de literatuur veel te vinden over het inzetten van humor op scholen. Ook zijn er enkele boeken geschreven over humor in de Bijbel. Heeft dit onderzoek nu nog iets extra's opgeleverd? Dit onderzoek geeft een bredere kijk op het gebruik van humor in het onderwijs. Over humor op christelijke scholen is niet eerder specifiek onderzoek gedaan. Wat dat betreft zijn er enkele nieuwe ideeën te noteren. In dit onderzoek heb ik de link gelegd tussen humor in het onderwijs en humor in de Bijbel en ben ik hier dieper op ingegaan. Tevens zijn voorbeelden van humorgebruik tijdens de dagopening naar voren gekomen.

De meeste boeken en artikelen over humor behandelen een specifiek onderwerp, zoals humor en gezondheid of humor en autisme. Ik heb in dit onderzoek getracht alle aan humor gerelateerde onderwerpen bij elkaar te brengen. In hoofdstuk drie staan de positieve en negatieve kanten van humor op een rij.

Het onderzoek in de praktijk heeft interessante gegevens opgeleverd. Er is echter niet te zeggen dat dit onderzoek significant is. Het onderzoek moet op grotere schaal herhaald worden om significante resultaten te boeken.

Als ik terugkijk op de gang van zaken tijdens mijn onderzoek, zie er dat er enkele onderwerpen zijn waar ik geen tot weinig aandacht aan heb besteed. Ik heb die keuze gemaakt om mijn onderzoek af te bakenen en niet te veel uit te weiden. Achteraf gezien had ik ook de directeurs willen interviewen over hun kijk op humor in het onderwijs. Voor vervolgonderzoek is dit een punt om mee te nemen.

Naar aanleiding van mijn onderzoek zijn er enkele vragen naar boven gekomen. Hierbij enkele onderwerpen die ik niet (diep) heb uitgewerkt, maar die zeker interessant zijn om te onderzoeken:

- Hoe worden dagopeningen verteld en wat voor invloed heeft dit op de rest van de ochtend/dag?
- In hoeverre wordt er op de pabo aandacht besteed aan humor?
- Wordt er veel humor in het schoolteam? Tijdens vergaderingen, pauzes, etc.
- Wat is de visie van de school / directeur, en komt dit overeen met de handelwijze van de leerkrachten?
- Observaties: hoeveel humor wordt er daadwerkelijk gebruikt in de lessen?
- Hoe wordt er met humor omgegaan in het onderwijs in het buitenland?

Bijlagen

Bijlage 1: Tips voor een goede sfeer

- ✓ De kinderen elke dag aan de deur begroeten.
- ✓ Vaak 'dankjewel' en 'alsjeblieft' zeggen.
- ✓ De kinderen gewoonlijk bij hun voornaam noemen.
- ✓ Medeleven tonen, zowel bij succes als bij verdriet en tegenslag.
- ✓ Grapjes maken, maar niet ten koste van de kinderen.
- ✓ Regelmatig vragen: 'Vonden jullie het leuk wat we vandaag deden?' en 'Wat kunnen we voor morgen afspreken om het weer interessant/leuk te maken?'
- ✓ Ontspannende tussendoortjes opnemen in de lessen: een liedje, een quiz, mop, raadsel of een spelletje.
- ✓ Ondersteunen van het wij-gevoel: onze klas, ons werk, onze ideeën.
- ✓ Regelmatig foto's maken voor het klassenplakboek.
- ✓ Bij ruzies en andere controverses de verschillende kanten van de zaak belichten.
- ✓ Accentueren van het positieve, zoals tevredenheid tonen als de kinderen hun best hebben gedaan.
- ✓ De kinderen de mogelijkheid bieden even te blijven plakken na schooltijd.
- ✓ Proberen te begrijpen waarom kinderen zich op een bepaalde manier gedragen.
- ✓ Regelmatig korte 'doe-maar-wat-je-leuk-vindt'-momenten inlassen, bijvoorbeeld als een bepaald werk is afgeremd.
- ✓ Programmaonderdelen zo veel mogelijk koppelen aan de schoolomgeving en andere situaties die voor kinderen bekend terrein zijn.
- ✓ Programmaonderdelen zo veel mogelijk koppelen aan toekomstige situaties, waardoor de relevantie van het geleerde duidelijk wordt.
- ✓ Letten op je gesprekstonen tegenover kinderen.
- ✓ Voortdurend zoeken naar nieuwe vormen voor oude inhoud: kinderen houden van variatie, van het ongewone, van verrassingen.
- ✓ Het lokaal attractief inrichten met bijvoorbeeld interessehoeken.
- ✓ Regelmatig de prikborden (laten) veranderen.
- ✓ Een prikbord ophangen voor de kinderen zelf: voor hun mededelingen, foto's van popartiesten en andere zaken die ze interessant of grappig vinden.
- ✓ Verlevendigen van het onderwijs met speelse situaties en doeactiviteiten.
- ✓ Geen huiswerk of dat tot een minimum beperken. (Looy & Houterman, 2008)

Bijlage 2: Resultaten enquête kinderen

In totaal legden 92 kinderen deze enquête af. De antwoorden op de open vragen zijn de exacte antwoorden die de kinderen gaven (spellingfouten aangepast).

Vraag 1: Ik ben een jongen/meisje

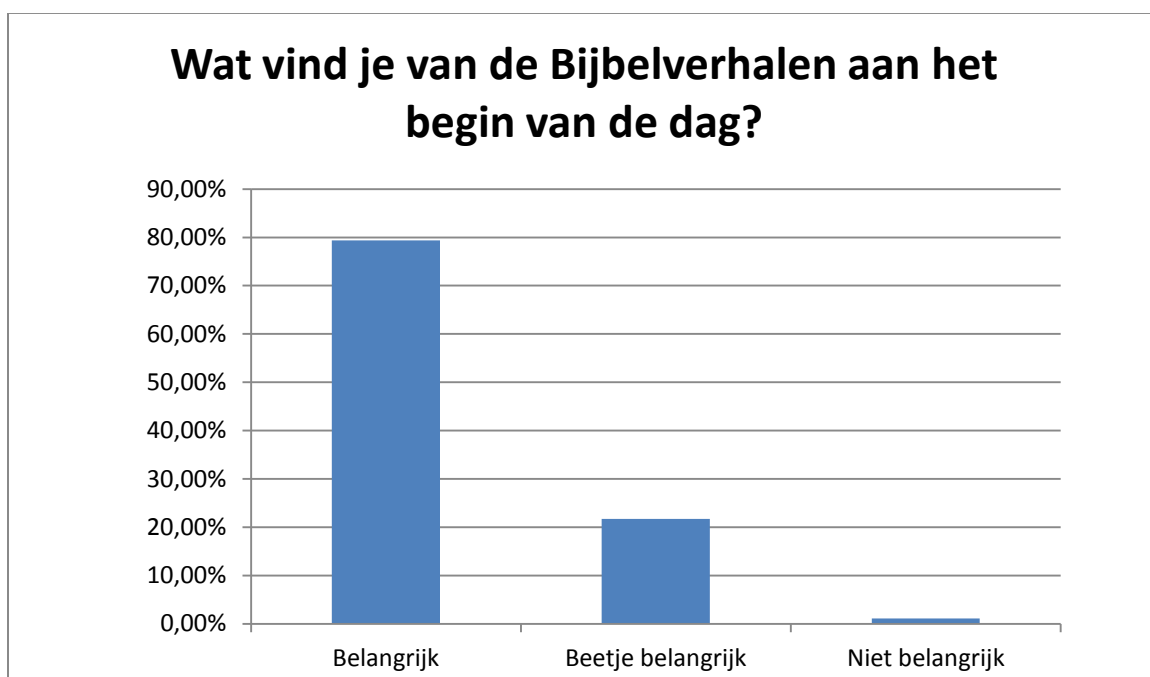
- Jongen 51.09%
- Meisje 48.91%

Vraag 2: Vind je het gezellig in de klas?

- Ja, erg gezellig 35.87%
- Soms 61.96%
- Nee, ik voel me niet zo fijn 4.35%

Vraag 3: Wat vind je van de Bijbelverhalen aan het begin van de dag?

- Belangrijk 79.35%
- Beetje belangrijk 21.74%
- Niet belangrijk 1.09%

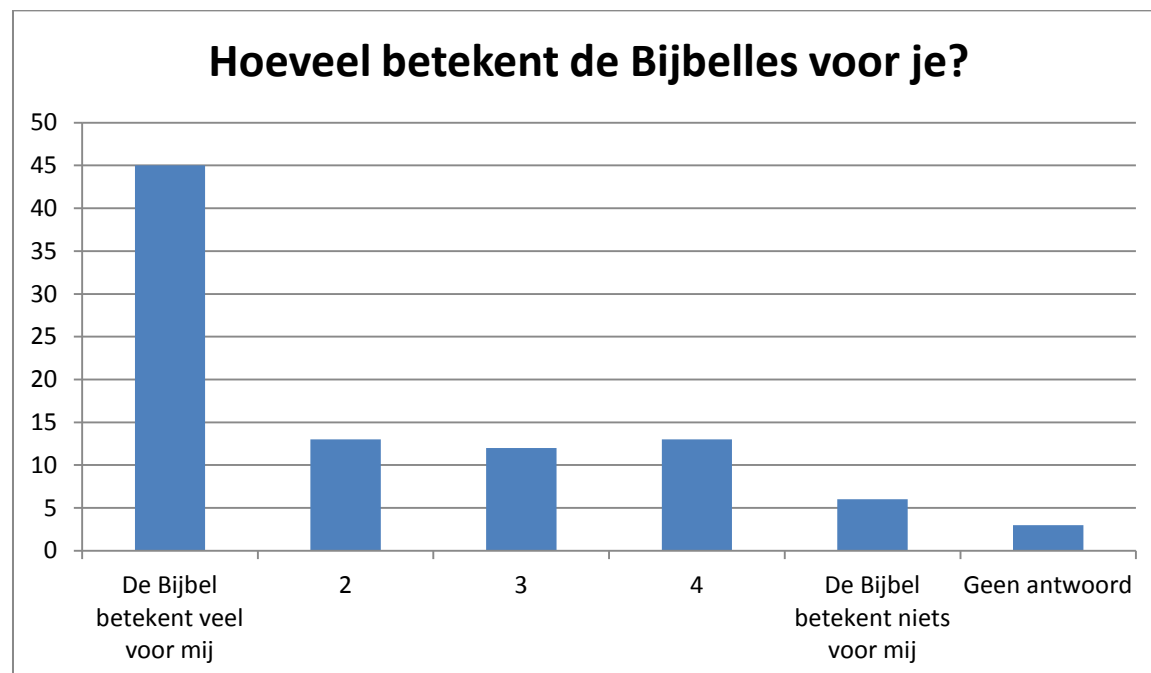
Vraag 4: Hoe sterk let je op bij het Bijbelverhaal?

Vraag 5: Zou je iets willen gaan doen met wat je geleerd hebt uit de Bijbel?

- Ja 18.48%
- Nee 9.78%
- Misschien 73.91%

Vraag 6: Geef aan hoeveel de les voor je betekent.

Vraag 7: Denk je nog wel eens na over wat je geleerd hebt tijdens de dagopening?

- Ja, heel vaak 14.13%
- Soms 76.09%
- Nee, nooit 10.87%

Vraag 8: Lach je vaak in de klas?

- Ja, ik lach veel 48.91%
- Soms, maar ik zou wel meer willen lachen 46.74%
- Nee, ik moet nooit lachen 6.52%

Vraag 9: Vind je dat je mag lachen tijdens het Bijbelverhaal?

- Ja, want er staan soms leuke dingen in de Bijbel 14.13%
- Heel soms, omdat de meester of juf iets leuks vertelt uit de Bijbel 33.70%
- Nee, want dat is niet eerbiedig 54.35%

Vraag 10: Wat vind je van geschiedenis en aardrijkskunde lessen? (Je mag meerdere antwoorden aankruisen)

- Interessant, omdat ik er veel van leer 40.22%
- Leuk, omdat we vaak filmpjes kijken 57.61%
- Saai, ik ga liever rekenen of taal doen 11.96%
- Moeilijk, want het is heel veel om te leren 17.39%
- Mooi, omdat de meester of juf mooi kan vertellen 18.48%

Andere antwoorden:

Saai, vervelend	16
Ik vind het leuk, mooi of cool	12
Ik ben er niet goed in, vind het moeilijk	6
Makkelijk	2
Nee	2
Geschiedenis wel en aardrijkskunde niet	2
Leerzaam, interessant	2
Aardrijkskunde is leuk, maar geschiedenis niet	1
Ik ben er goed in	1
De filmpjes zijn leuk	1

Vraag 11: Kun je uitleggen wat het woord 'humor' betekent?

Leuke grapjes maken / grappig zijn / dat iemand om je lacht	36
Weet ik niet	16
LoI hebben / veel lachen	12
Blij / vrolijk zijn	8
Je gevoelens	5
Veel fantasie hebben / iets wat je denkt	2
Je gedrag	2

Dat je heel druk bent	1
Of het gezellig is in de klas of niet	1
Dat je iemand redt	1
Geen antwoord	8

Een aantal antwoorden uitgelicht:

- Je eigen humor is je eigen wat lachen is voor jou.
- Lachen, grapjes en blij zijn, vriendelijk zijn en meelachen als je het ook echt meent.
- Vaak grapjes en lachen, soms is het ook lachen om dingen die gebeuren en er grappig uitzien.
- Grappig! Grapjes enzo... Geinig! Giechelen! De 4 G's! (Grappig, Grapjes, Geinig en Giechelen!)

Vraag 12: Kun je opschrijven waar je om moet lachen in de klas? (Een mop, de meester of juf, een filmpje of nog iets anders)

Mop	28
Filmpjes	22
Grapje van klasgenoot	18
Grappige dingen	15
Grapje van meester/juf	11
Nee	7
Foutje van de meester of juf	3
Verhalen	1
Gek plaatje	1

Een aantal antwoorden uitgelicht:

- Ik vind het altijd leuk en lachen is gezond.
- Om een mop en filmpjes en soms een grappig woord zo als; floppy's.
- Om het klokhuis op tv, want het is wel grappig ze zeggen soms leuke dingen.
- Als de juf moet lachen.
- Als de leraar heel zeker van iets is en dan een leerling haar/hem verbetert.
- Als een leerling iets beter weet dan juf.
- Als iedereen vrolijk is en dan zet juf een bom op het bord en dan mogen we aftellen vanaf 10 dat klinkt grappig in koor dan moet ik lachen
- Als een van de 2 meesters een grapje maakt onder het les geven.
- Een mop: 2 vissen zwemmen in een vijver zegt de ene vis tegen de ander: he, het begint te regenen dus zullen we gaan schuilen onder die brug daar? Antwoord: een vis zwemt in het water dus die is al nat.
- Een mop: twee vrachtwagenchauffeurs rijden vlak bij de douane. Ze houden samen een tussenstop vlak voor de douane. Ze komen daar allebei achter dat ze hun paspoort vergeten zijn. Toch besluiten ze door te gaan naar de douane, de 1ste vrachtwagenchauffeur komt bij de douanier en vertelt dat hij zijn paspoort vergeten is. Vraagt de douanier wat zijn lading is zegt de vrachtwagenchauffeur spruitjes. Als je 10 spruitjes in je mond kan stoppen mag je door. En... het lukt. De vrachtwagenchauffeur mag verder. Dan begint hij plotseling te lachen vraagt de douanier: waarom lach je? Nou die man achter mij is ook zijn paspoort vergeten maar die vervoert bloemkolen.

Bijlage 3: Resultaten enquête leerkrachten

Vraag 1 : Ik ben een man/vrouw:

- Man 15.00%
- Vrouw 85.00%

Vraag 2 : Ik geef les aan groep

- Groep 1 5.00%
- Groep 2 25.00%
- Groep 3 15.00%
- Groep 4 10.00%
- Groep 5 20.00%
- Groep 6 20.00%
- Groep 7 20.00%
- Groep 8 20.00%

Vraag 3: Bent u volgens uzelf (of volgens de kinderen) een humoristische leerkracht? En waarom?

6 x Ja
8 x Soms, redelijk
6 x Nee

- Ik denk, een beetje. Kinderen zeggen het wel eens..... En ik houd wel van een grapje...
- Redelijk, de ene keer ben ik meer in de stemming iets met humor op te lossen of even lekker gek te doen dan de andere keer.
- Ik wil mijzelf niet humoristisch noemen, maar ik vind wel dat er elke dag een 'vrolijk-lach-moment' moet zijn geweest.
- Niet uitgesproken humoristisch. Wel maak ik regelmatig een grapje of geef een 'leuke draai' aan iets.
- Ja, humor is goed in het contact met kinderen. Het is iets wat kinderen erg kunnen waarderen. En zelf vind ik humor ook belangrijk om de lol er in te houden
- Ik denk zo af en toe wel. Het is fijn als je plezier met elkaar hebt. En lachen is goed!
- Niet heel erg, maar je moet toch elke dag wel een paar keer iets gek doen of een grapje maken.
- Ik weet niet of ik humoristische leerkracht ben. Dat kan een ander beter beoordelen. Ik vind humor wel belangrijk, privé en in mijn werk. Humor maakt het leven lichter!
- Ja. Maak regelmatig grappen. Vertel leuke anekdotes, etc.
- Niet overdreven humoristisch. Ik probeer kinderen vaak met een grapje tot de orde te roepen. En ook gewoon een keer een grapje tussendoor, gewoon zo af en toe.
- Ik ben wel humoristisch. De kinderen weten dat ze bij mij wel een grapje mogen maken maar er moet ook op momenten serieus gewerkt worden.
- Soms wel, soms niet. Af en toe lekker lachen met de klas is gezond en gezellig! Zorgt voor een goede sfeer binnen de groep. Als je als leerkracht goed in je vel zit, ben je beter in staat om voor humor te zorgen dan wanneer dat niet het geval is.
- Geen humoristische leerkracht. Maar ik probeer wel graag het een en ander met een vleugje humor/ een grapje op te lossen. De kinderen zeggen af en toe wel: u doet zo grappig. (maar meer met vertellen/voorlezen)
- Denk van wel, kan best lachen met de kinderen.

- Veel echt ernstig. Als het kan graag humor gebruiken bij het maken van een taalles (eigen gemaakte) benadering van een rekenkundig probleem, of een creatief vak. Belangrijk, buiten de gebaande paden te durven gaan.
- Nou, we liggen niet elke dag te rollen over de grond van het lachen, maar er is zeker ook regelmatig een grapje.
- Ja, ik gebruik veel grappen om een ontspannen sfeer te houden.
- Nee, ik maak wel grappes op zijn tijd en zorg voor gezelligheid, maar ik denk dat ik meer wordt gezien als rustige, duidelijke leerkracht.
- Ik hou er wel van om grappes te maken, of om te drollen met de kinderen. Maar ik denk dat de kinderen me wel een serieuze meester vinden.
- Ja dat denk ik wel. Ik probeer op een positieve manier en met humor de kinderen te benaderen/te stimuleren.

Vraag 4: Wanneer zijn volgens u de leeropbrengsten het hoogst?

- 0 %: De leeropbrengsten zijn het hoogst bij een les zonder humor waarbij iedereen stil werkt.
- 0 %: De leeropbrengsten zijn het hoogst bij een rumoerige les waarbij humor wordt gebruikt.
- 100%: Er kan humor gebruikt worden tijdens de les, zonder dat het rumoerig wordt, en dan zijn de leeropbrengsten het hoogst.

Toelichting:

- Ik weet niet of leeropbrengsten per se hoger worden door humor. Meestal helpt het wel een om de sfeer goed te houden...
- Humor tijdens de les kan bevorderend werken. Dan mag het best even rumoerig zijn, maar dan hoeft het de hele les niet rumoerig te blijven.
- Het mag best even rumoerig worden als er bijv. een grapje wordt gemaakt. Dat werkt stimulerend.
- Nadat je lekker met je klas gelachen hebt, moet je weer verder kunnen met je les zonder al te veel effectieve leertijd kwijt te kunnen raken. Verder is het goed om even te ontspannen als groep, daardoor kan je je weer beter focussen op de les.
- Leergedruis vind ik wat anders dan rumoer.
- Niet forceren! dan wordt humor smakeloos. Het mooist is humor op momenten dat het niet verwacht wordt. Voorbeeld, Archus Clou (methode Aardrijkskunde, groep 6. Hoofdstuk over water-beheer in NL. Als kreet aan het begin van het hoofdstuk: wat is de overeenkomst tussen dijken en een dakpan? (ik weet het nog niet, viel toen in, maar de nieuwsgierige betrokkenheid van de lln was groot!!)
- Ik denk dat humor belangrijk is, maar niet direct gerelateerd kan worden aan hogere leeropbrengsten. Een goede sfeer is wel heel belangrijk, maar je kunt ook een goede sfeer hebben zonder humor.
- Het hangt ook heel erg sterk af van wat voor klas je hebt of welke kinderen er gevoelig zijn voor humor of niet. Het is dus belangrijk dat je daarachter komt en dan kun je heel doelgericht met humor aan de 'slag' gaan.

Vraag 5: Waar denkt u aan bij 'humor in de Bijbel'?

- Ik geloof wel dat dit bestaat, ik heb er ook wel eens een voorbeeld van gelezen/gehoord, maar weet niet uit mijn hoofd welke voorbeeld dit was.
- Als God de mensen iets laat zien door ze een soort spiegel voor te houden. "De knipogen van God"

- De sprekende ezel van Bileam. Saul die zijn behoefte doet in de spelonk waar David zich heeft verborgen.
- Bij Elia op de Karmel. Hij vraagt aan de Baälprofeten of Baäl slaapt, of op vakantie is.
- Er zijn wel een aantal verhalen die lachwekkend zijn. Tevens denk ik er wel eens over na hoe Jezus met humor omging. Omdat ik mij niet kan voorstellen dat hij daar niks mee deed.
- In de verhalen van Esther met Mordechai en Haman. De antwoorden van Jezus richting de Farizeeërs. Elia en de Baälpriesters toen ze moesten bidden om regen. En er zijn nog meer verhalen te noemen, die ik nu niet zo snel weet.
- Volgens mij staat in de Bijbel dat God lacht als hij de mensen bezig ziet met allerlei onnozele dingen.
- Geen idee (2x)
- Kan zo even niets bedenken.
- Daar heb ik nooit zo over na gedacht, maar het zit er vast wel in, God heeft ons met gevoel voor humor geschapen
- Spreuken maar ook gelijkenissen van Jezus en andere vertellingen waar humor wordt gebruikt.
- Als eerste denk ik aan de toevoeging in Daniel in de deuterocanonieke boeken. Deze boeken worden niet bij ons op school voorgelezen. In de toevoeging wordt een afgodenbeeld bespot op een slimme en grappige manier. Verder in de bijbel vind je vaker dat afgoden bespot worden. Bijv. Elia die de Baal-priesters vraagt of hun god slaapt of in gedachten is. - In spreuken staan veel humoristische teksten.
- Knipogen van God.
- Daar denk ik eigenlijk niet gelijk aan, wat mij betreft moeten we serieus met het woord van God omgaan.
- De pratende ezel van Bileam! Gideon, Wees gegroet, "Gij dappere held" Echt grappig, hij was bang bezig op dat moment. De Baäl lag op zijn neus, mensen zijn boos, Gideons vader: jullie hoeven niks te doen, als Baäl echt God is (ook maar een knip voor zijn neus waard is) neemt hij zelf wel maatregelen. Wrange humor: Jaël, een overste van het vijandelijke leger komt bij haar schuilen. Zij geeft hem te eten en drinken, ga fijn rusten heer. (Zij zorgt er voor dat het eeuwige rust wordt) Zacheus, Hij ging waar mens hem wensten, De boom in! Jezus ziet hem, en roept hem. Echt, als je kijkt, is er veel. Ook in de spreuken en in prediker is veel (wrange) humor te vinden.
- Is niet het eerste wat in mij opkomt, maar zit er heel af en toe wel in.
- Een grapje tijdens het vertellen van het bijbelverhaal, waardoor de leerlingen extra bij het verhaal betrokken worden.
- Aan een pratende ezel.
- Dingen waarvan je denkt dat God het op een bepaalde manier zou doen of aanpakken en dan gaat het toch anders. Vertellen hoe je zelf misschien gehandeld zou hebben op een bepaald moment. De verhalen met humor/drama vertellen.

Vraag 6: Zijn er volgens u Bijbelse geschiedenissen of passages waarom gelachen kan worden? Zo ja, kunt u een voorbeeld geven?

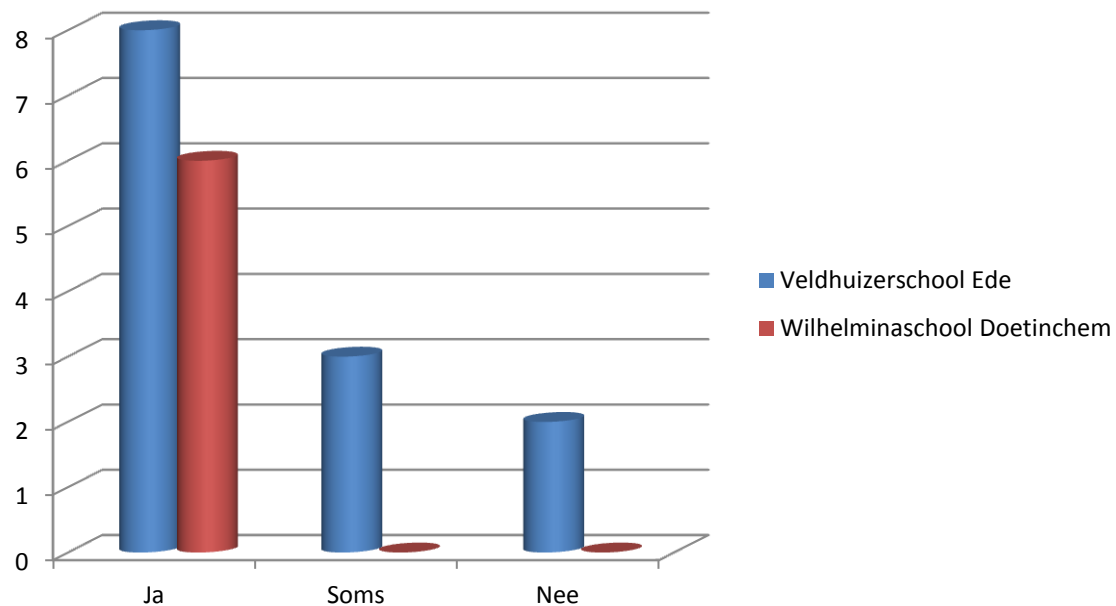
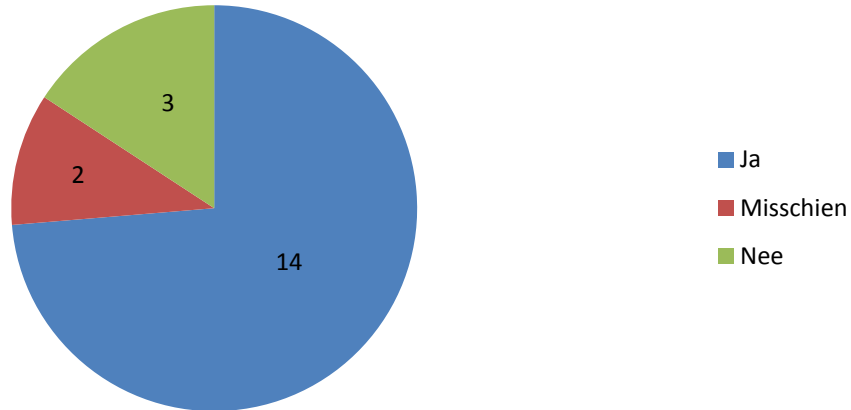
- Ja, ik kan wel eens lachen om bepaalde passages in Spreuken, vooral de talloze waarschuwingen tegen 'slechte vrouwen' die mannen het hoofd op hol jagen doen mij (en mijn man) wel eens in de lach schieten.....
- Kan zo snel geen voorbeelden geven. Misschien door gelijkenissen?
- Zie 5 (2x)
- Zie vraag 5. Toch vind ik het belangrijk dat er eerbied is voor Gods Woord. Lachen en lachen is twee.

- Dit vind ik zelf erg moeilijk.
- Die zullen er vast wel zijn. Je merkt het ook wanneer je aan het vertellen bent. De kinderen lachen dan niet echt, maar aan het eind zeggen ze dan dat het toch wel heel grappig was wat er gebeurde.
- Haman, dat hij een beloning bedenkt die voor Mordechaï is, maar hij denkt dat het voor hemzelf is.
- In het Bijbelboek Spreuken staan stellingen die humor bevatten. Bijv. Spreuken 6: vers 6 "Ga naar de mier, luiaard, zie zijn wegen en wordt wijs."
- Nee. Je hoeft niet overal even serieus mee om te gaan, maar bij lachen om een Bijbelgedeelte valt snel de boodschap in een gedeelte weg.
- Ja, maar dan meer om de woordkeus in de Bijbel.
- Oh, vorige al gedaan ;) Soms kunnen Bijbelverhalen wel op een bepaalde manier uitvergroot worden waardoor het humoristisch wordt. Dit moet natuurlijk wel in verhouding blijven. Zoals bij Gideon kan er wel gelachen worden om de Filistijnen die vluchten voor 300 man..
- Glimlachen: (David die zich als een zot voordoet, Saul die achter in de grot een grote boodschap moet, Hooglied)
- Vind ik niet zo gepast.
- Zie boven. Wat denk je van: mensen vinden soms heel wat van zichzelf, de kroon van de schepping en zo. Wij weten heel veel, en zijn wat mans. God ziet ons, kent ons en zegt, je bent Adam, aardmannetje (gemaakt van stof van de aarde)
- ja, maar er zit ook vaak een ondertoon aan: het lijkt wel grappig, maar je leert bv ook iets over wat niet handig/goed is om te doen. Bv: Jakob bedriegt zijn broer. Later wordt hij zelf bedrogen door Laban. Dat kun je een soort van grappig vertellen, maar de ondertoon is serieus. In de spreuken staan grappige uitspraken, maar die bespreek ik niet met de kleuters.
- ja, zijn er wel maar heb nu even geen idee
- Ik kan zo niets bedenken.
- Als je de Bijbel leest, of de verhalen vertelt, vanuit een bepaald perspectief, dan zijn sommige bloedserieuze verhalen opeens erg komisch. In groep zeven vertel ik het verhaal dat Jozef wordt verleid door de vrouw van Potifar altijd heel smeug, en dat vinden ze geweldig.
- Het hangt er vanaf hoe je iets vertelt. Er schiet me niet nu specifiek iets te binnen.

Vraag 7: Bent u van mening dat een toneelstuk of rollenspel door kinderen bij sommige Bijbelse geschiedenissen uitgevoerd kunnen worden? Waarom?

14x: Ja
2x: Soms/Misschien/Voorzichtig mee zijn
3x: Nee

Een toneelstuk bij Bijbelse geschiedenis; kan dat?

- Misschien kan het wel, maar ik heb het nog nooit gedaan. Zie niet meteen de nut/noodzaak ervan in...
- Ja. Om de emotie duidelijk te maken die bij een verhaal komt kijken. Bijvoorbeeld de reis van het volk Israël door de woestijn. Dat het maar duurde en duurde en het volk ongeduldig en mopperig werd.
- Ja. Het beter in kunnen leven in hoe het geweest kan zijn. Beter begrijpen.
- Bij gelijkenissen kan dat wel. Of bepaalde geschiedenissen uit het Oude Testament. Ik zou kinderen niet de Heere Jezus laten naspelen. Een stuk eerbied is belangrijk!
- Ja, het lijkt mij heel goed om je te verplaatsen in een verhaal uit de Bijbel. Daarbij is het sowieso goed voor kinderen om je in een rol te verplaatsen.

- Ik vind dat je hier voorzichtig mee moet zijn. Het gaat hier om het Woord van God en dat is toch wel iets heel anders dan bijvoorbeeld geschiedenisles.
- Ja, ze kunnen zich zo goed inleven en het is ook een goede manier om een verhaal te onthouden.
- Daar ben ik zelf voorzichtig mee. Ik denk wel dat sommige Bijbelverhalen nagespeeld kunnen worden mits er goede begeleiding is. Het moet geen theater of show worden.
- Ja hoor.....mits Jezus of God of Zijn naam niet uitgebeeld of bespot wordt.
- Nee, zou ik zelf niet zo snel doen. Ik ben daar denk ik te behoudend voor.
- Ja! Kinderen kunnen Bijbelse geschiedenissen prima naspelen. Meestal weten ze zelf prima wat wel en niet kan. of wanneer het spottend wordt.
- Ja. Alleen ik vind het niet goed wanneer Jezus of God nagespeeld wordt. Dat vind ik persoonlijk niet eerbiedig. Maar verhalende teksten kan je prima uitspelen.
- Daar ben ik heel voorzichtig mee. Misschien evt. een gelijkenis
- Inderdaad bij sommige. Ik vind het prima als de overdracht naar kinderen toe dan ook echt duidelijker wordt. Zelf heb ik meer met een vertelling.
- Ja, het brengt de verhalen dichterbij. Wat ook kan is het verhaal vertalen naar de huidige tijd, met mensen die een beroep hebben waar de kinderen een beeld bij kunnen vormen. Het blijft anders toch vaak een 'ver van mijn bed' gebeuren.
- Ja, daarmee kun je het verhaal dichterbij kinderen halen en makkelijker doorpraten over hoe een verhaal bij je overkomt. Welke gevoelens dat met zich mee brengt en wat je ervan kunt leren.
- Ja, dit helpt bij de verbeelding.
- Jazeker, dit vergroot de beleving van de kinderen bij het verhaal, en vergroot de aandacht van de luisteraar bij het kijken/luisteren. Het verhaal moet dan wel goed nagespeeld worden, volgens de bijbel.
- Ja. Het brengt het verhaal dichterbij de kinderen (bij hun belevingswereld).
- Ja, omdat toneel, dans en drama altijd aanspreekt en beter blijft hangen.

Vraag 8: Kunt u voorbeelden geven van humoristische gebeurtenissen in uw klas?

- Ja, talloze, expres een fout maken, zodat de kinderen moeten lachen, gewoon, leuke woordgrapjes, een kind via een grapje tot de orde roepen,
- -Als ik als leerkracht iets doms doe, bijvoorbeeld iets verkeerd zeg of iets omstoot, en dat even lekker laat gaan. -Een gekke bek trekken. -Als de kinderen iets doms/onlogisch doen en ik dat als leerkracht even erg overdrijf door het even na te doen zodat we er met zijn allen om kunnen lachen maar dat wel duidelijk wordt dat hetgeen de leerling deed niet ok is. - Samen lachen als een kind wat grappigs vertelt.
- Kleuters die een mop vertellen.
- Als kinderen iets grappig vertellen wat ze meegemaakt hebben. Of er gebeurt iets leuks, er komt iemand binnen die iets vertelt. Of je loopt achteruit naar voren en botst tegen een tafeltje aan waarop een flesje staat dat omvalt (groep 3).
- Heel af en toe maakt een kind een verspreking waar hij zelf om moet lachen. Zelf maak ik ook nog wel eens een kromme zin waardoor de kinderen moeten lachen.
- Het zijn vaak opmerkingen, die met de lessen te maken hebben en die later weer in een ander verband op meer humoristische wijze worden gezegd.
- Nee, dat zijn kleine dingen, een zogenaamde vergissing, een woordgrapje, lachen om humor van een kind, enz.
- Jongste kleuters zeggen vaak: "Ik wil!" Dan zeg ik altijd: "Ik wil, ik wil een pak voor mijn bil!" Dan moeten ze lachen.

- Leuke versprekingen. Grappige voorbeelden die ik gaf waardoor een aantal ll. de slappe lach kregen.
- Ik kan zo gauw geen concrete voorbeelden geven. 't Is vaak een reactie op wat een kind doet of zegt.
- Een en al humor bij ons.. ;) - zit-op-de-tafel-dag, een groepsknuffel die spontaan wordt gegeven enz. - Omdat bepaalde meiden steeds aan het giechelen waren, gingen we als klas spontaan neplachen. Met zijn allen lagen we uiteindelijk ECHT in een deuk. - Samen lachen door een grappig boek. - Tijdens dramalessen wordt er vaak gelachen. - Moppentrommel! - e.d.
- Ambulant begeleider komt binnen net als ik iets aan het voordoen ben. Schrijven met je billen of je neus. Uitrekken alsof er een touwtje aan je hoofd zit en dat in één keer doorknippen. lange korte klanken.
- Ik vind het leuk de Bijbelverhalen heel actueel te maken. De mensen heel menselijk. Kinderen kunnen daar om lachen, of zijn gechoqueerd. Taalles: werkwoordspelling (hoe saai is dat?) Kinderen noemen om de beurt een werkwoord, een saai, een echt wérkwoord, een griezelig, een vrolijk, een leuk. Elk ww uitschrijven in de tt. Dan van elk ww een vorm nemen, en daar een gek, vrolijk, dramatisch enz. enz. verhaal van maken. Dat werkt! Kinderen moeten veel, maar krijgen ook de ruimte om iets gek te doen. Dito met de woordenschatlijst. Probeer met elkaar al die woorden in één zin of twee te proppen. Je krijgt de gekste dingen. Tegelijkertijd passen ze de woorden meteen actief toe en met lol.
- Kleine grapjes om kinderen op een positieve manier te laten doen wat de bedoeling is: door ze overdreven na te doen of een opmerking: he, je lijkt wel een vogel zoals je daar loopt te fladderen door de klas, ga maar weer op je stok. Zoiets. Of dat je ineens als hele klas tegelijk ziet hoe grappig een situatie is en je met z'n allen om niets in een deuk ligt.
- Ja, even met zijn allen op de banken staan. Een raar dansje doen als leerkracht. Woordgrappen.. jezelf niet al te serieus nemen
- Dagelijks doen we een kort spel waarbij de kinderen lekker kunnen lachen. Een voorbeeld daarvan is 'Lach eens naar me'. Bij dat spel moeten kinderen elkaar aan het lachen maken.
- Kinderen die scherpe opmerkingen maken, of fouten die je maakt. Heb niet zo een voorbeeld.
- Grapjes van kinderen, ik praat soms met rare stemmetjes als er een les 'saai' is. Of ik herhaal alles heel overdreven of we spelen een taalles soms uit en maken er toneelstukjes van.

Vraag 9: Hebt u een vraag of opmerking over humor in het basisonderwijs?

8x Nee

- Humor kan het zo lekker gezellig maken in de groep, kan zo'n leuke sfeer geven!
- We moeten in het basisonderwijs veel gebruik maken van humor. Dat zorgt ervoor dat de sfeer soms, wanneer het nodig is, luchtig kan zijn.
- Wel goed om hier eens over na te denken. Lachen is gezond en moeten we misschien wel veel vaker doen.
- Gebruik als mens en leerkracht humor in je leven! Bezie je zelf en de ander met een vleugje humor! Lach eens om jezelf, dat lucht op! Lach met anderen, dat doet goed!
- Humor maakt het gezelliger in de klas. Een grapje blijft vaak beter hangen dan een serieus verhaal.
- Humor geeft kleur aan het lesgeven en aan de omgang met de kinderen.
- Blijf jezelf en forceer niets! Leuk dat je deze opleiding hebt gedaan Sjors, Juf M.

- Nee, als ik humorles moet krijgen, vergaat mij het lachen :)
- Humor, helpt om te relativeren, ontspannen, leerprestaties. Moet wel duidelijk zijn wanneer er weer serieus gewerkt moet worden.
- Humor is belangrijk, mits het zonder chaos gaat.
- Onderwijs is een vreselijk serieuze zaak. Dus laten we vooral wel blijven lachen :)

Bijlage 4: Enquête kinderen

Jongens en meisjes,

De Wilhelminaschool is een christelijke school, zoals jullie weten. Er geven meesters en juffen les die geloven in de HERE God.

Ik wil jullie nu wat vragen stellen over de school en de lessen die jullie krijgen. Het zijn meerkeuze vragen waarbij je maar 1 antwoord mag geven (behalve vraag 9). Probeer de vragen zo eerlijk mogelijk te antwoorden want het gaat om jouw mening!

Alvast bedankt!

Vraag 1:

Vind je het gezellig in de klas?

- ☐ Ja, erg gezellig
- ☐ Soms
- ☐ Nee, ik voel me niet zo fijn

Vraag 2:

Wat vind je van de Bijbelverhalen aan het begin van de dag?

- ☐ Belangrijk
- ☐ Beetje belangrijk
- ☐ Niet belangrijk

Vraag 3:

Hoe sterk let je op?

1 = Ik let niet veel op. 5 = Ik let heel erg op.

1 2 3 4 5

Vraag 4:

Zou je iets willen gaan doen met wat je geleerd hebt?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien

Vraag 5:

Geef aan hoeveel de les voor je betekent.

1 = De Bijbel betekent veel voor mij. 5 = De Bijbel betekent niets voor mij.

1 2 3 4 5

Vraag 6:

Denk je nog wel eens na over wat je geleerd hebt tijdens de dagopening?

- ☐ Ja, heel vaak
- ☐ Soms
- ☐ Nee, nooit

Vraag 7:

Lach je vaak in de klas?

- ☐ Ja, ik lach veel
- ☐ Ja, soms, maar ik zou wel meer willen lachen
- ☐ Nee, ik moet nooit lachen

Vraag 8:

Vind je dat je mag lachen tijdens het Bijbelverhaal?

- ☐ Ja, want er staan soms leuke dingen in de Bijbel
- ☐ Heel soms, omdat de meester of juf iets leuks vertelt uit de Bijbel
- ☐ Nee, want dat is niet eerbiedig

Vraag 9:

(Meerdere antwoorden mag je aankruisen) Wat vind je van geschiedenis en aardrijkskunde lessen?

- ☐ Interessant, omdat ik er veel van leer
- ☐ Leuk, omdat we vaak filmpjes kijken
- ☐ Saai, ik ga liever rekenen of taal doen
- ☐ Moeilijk, want het is heel veel om te leren
- ☐ Makkelijk, omdat
- ☐ Mooi, omdat de meester of juf mooi kan vertellen
- ☐

Vraag 10:

Kun je opschrijven waar je om moet lachen in de klas? (een mop, de meester of juf, een filmpje of nog iets anders)

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 5: Mailcontact met Bär Derkx

Naar aanleiding van een artikel dat stond in het Onderwijsblad heb ik Bär Derkx gemaild over humor. Zie hieronder de conversatie.

Van: Sjors Bulten [sjorsbulten@hotmail.com]

Verzonden: vrijdag 15 juni 2012 14:27

Aan: Bär Derkx

Onderwerp: Humor in de klas

Beste heer Derkx,

Met plezier heb ik op uw website gekeken (www.dagvandehumorendelach.nl).

U schrijft op de site over OMO en het kennisnetwerk over humor dat u wil oprichten / hebt opgericht.

Ik ben 4e jaars Pabo student en op dit moment bezig met mijn afstudeeronderzoek over de humoristische leerkracht.

Ik ben erg benieuwd hoe het gaat met dit kennisnetwerk en of ik hiernaar kan verwijzen in mijn onderzoek.

Met hartelijke groet,

Sjors Bulten

From: [Bär Derkx](#)

Sent: Saturday, June 16, 2012 10:49 AM

To: [Sjors Bulten](#)

Subject: RE: Humor in de klas

Beste Sjors,

Leuk dat je een afstudeeronderzoek doet naar de humoristische leerkracht!

Is het de bedoeling, dat je onderzoek nog voor de zomervakantie klaar is en ben je dus al in de afrondende fase?

Op dit moment ben ik bezig om de website om te zetten naar de site www.humorindeklas.nl. Die ziet er nu nog hetzelfde uit, maar binnenkort wordt de opzet aangepast en komt er ook een forum op om meningen en vooral humor natuurlijk makkelijk uit te wisselen. Die website is voor iedereen toegankelijk en mag dus vermeld worden (de andere site blijft voorlopig ook nog in de lucht tot alles goed is overgezet en daarna wordt automatisch doorgelinkt).

Het OMO netwerk is met name bedoeld voor personeel van OMO en eventueel op uitnodiging en ook daar is pas net een start mee gemaakt. <https://www.omonetwerk.nl>, maar dat is dus alleen direct toegankelijk voor OMO personeel. Verwijzen mag natuurlijk.

Zelf ga ik daar ook nog mee aan de slag, ook al heb ik net als leraar, decaan enz. afscheid genomen van het onderwijs op het Lyceum Bisschop Bekkers in Eindhoven, zie

http://www.youtube.com/watch?v=4dao9mOqww4&feature=player_embedded

Mocht je nog specifieke vragen hebben, stel ze gerust. Zo nodig kun je me ook bellen komende maandag.

***** (ook voicemail, dan bel ik terug)

Succes met je werkstuk!

Met een groet en uiteraard een ☺

Bär Derkx

Van: Sjors Bulten [sjorsbulten@hotmail.com]

Verzonden: maandag 18 juni 2012 11:19

Aan: Bär Derkx

Onderwerp: Re: Humor in de klas

Beste Bär,
Hartelijk dank voor uw snelle reactie.

Het is inderdaad een leuk onderzoek, ik doe het met plezier! Ik zit niet in de afrondende fase. Normaal gesproken zou dat wel zo zijn, maar i.v.m. ziekte aan het begin van dit schooljaar heb ik vertraging opgelopen.

Op dit moment ben ik bezig met het theoriegedeelte, waar ik de komende twee weken nog aan wil werken. Na de zomervakantie moet ik nog een half jaar doorstuderen en het is mijn plan om dan mijn AO af te ronden.

Wat mooi dat u bezig bent met de website humorindeklas.nl. Ik ben van mening dat zo'n soort website echt verrijkend is voor het onderwijs!

Fijn dat u open staat voor vragen. Ik zou het op prijs stellen om af en toe contact met u te hebben. Misschien kunnen we elkaar nog op bepaalde manieren helpen :)

Dit is mijn titel: Een onderzoek naar humorgebruik tijdens zaakvakken in de bovenbouw van protestant-christelijke basisscholen.

Het is mijn bedoeling om te onderzoeken hoe er om wordt gegaan met humor tijdens de les. Wordt dit bewust ingezet om het lesdoel te bereiken of komt humor juist voor zonder dat dit was ingepland? Mijn onderzoek vindt plaats op een christelijke school, dus er zal ook een hoofdstuk geweid worden aan humor in de Bijbel.

Zelf ben ik nog op zoek naar een derde hoofdstuk en naar een goede manier om onderzoek te gaan vormgeven. Misschien vraag ik wel veel, maar heeft u wellicht een idee welke kant ik het beste op zou kunnen gaan qua onderzoek? Een enquête, enkele interviews, lessen observeren.. U hebt veel ervaring in het onderwijs en wie weet heeft u enkele tips..

Een fijne, plezierige week toegewenst!

Hartelijke groet,

Sjors Bulten

Beste Sjors,

Mogelijk biedt dit nog perspectief als je het nog niet kende: <http://igitur-archive.library.uu.nl/student-thesis/2007-0212-200322/UUindex.html>

Verder zijn diverse links op de website (dagvandehumorendelach) erg de moeite waard. Bijv. die naar de universiteit van Antwerpen die er het Studium Generale afgelopen jaar aan wijdde. Diverse lezingen zijn ook terug te beluisteren en/of samenvattingen. O.a. Joodse humor.

Bijgevoegd is nog een artikel uit het Belgische tijdschrift Bodytalk, waarin een interview met Mahieu en Dietvorst, die een boekje samenstelden over dit thema.

Observatie van een aantal lessen op dit onderwerp en dan liefst op enkele verschillende scholen / groepen / leerjaren zou ongetwijfeld interessant materiaal op kunnen leveren (evet. met behulp van een te analyseren opname van de les).

Hopelijk zijn dit wat aanknopingspunten.

Groet,

Bär Derkx

Bijlage 6: Humoristische filmpjes en websites

Dit zijn filmpjes en websites die eventueel in de bovenbouw gebruikt kunnen worden.

Waarschuwing: Bekijk deze filmpjes zelf, voordat u het in de klas afspeelt. Let ook op de filmpjes die aan de rechterkant worden weergegeven. Dit kan grof geweld, grof taalgebruik of seksueel getinte elementen bevatten.

YouTube:

- Zoek op 'Japanese humor':
http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Gm-WvIVpNF0
- Zoek op 'Ministry of silly walks':
http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=9ZIBUglE6Hc#!
- Draadstaal: kip, het meest veelzijdige stukje vlees, kip!
<http://www.youtube.com/watch?v=73G39hyBOxg>
- Kids Marshmallow Experiment:
<http://www.youtube.com/watch?v=6EjsPylEOY>
- Reclame rolschaatsende baby's:
<http://www.youtube.com/watch?v=XQcVIIWpwGs>

Andere sites:

- Website over humor in de klas
www.humorindeklas.nl
- Bloopers en rare filmpjes:
www.123video.nl
- Woordsamenstellingen:
www.woordkaas.nl
- Dagelijks nieuwe moppen:
www.moppen.nl

Bibliografie

- 1550, S. (sd). *Stephens 1550 Textus Receptus (NT)*. Opgeroepen op september 27, 2012, van <http://www.bijbelaantekeningen.nl/bn/?View=Bible&action=3075&screen=&Vers=4&Chap=5&Book=49&Version=SV>
- Abma, P. (2012). Functioneel lachen. *Zorg Primair*, 15.
- Alkema, E., Dam, E. v., Kuipers, J., Lindhout, C., & Tjerckstra, W. (2006). *Méér dan onderwijs. Theorie en praktijk van het onderwijs in de basisschool*. Assen: Van Gorcum.
- Bakx, A. (2011). Een goede leerkracht heeft humor. *Veerkracht*, 12-14.
- Bakx, A. (2011). Een goede leraar is een blijde duizendpoot. *Didaktief*, 28-29.
- Bank, v. d. (2011). *Jezus is zeg maar echt mijn King*. Amsterdam: Ark Media.
- Bijkerk, L., & Heide, W. v. (2010). *Haal het beste uit jezelf! Activerende werkvormen voor inspirerende bijeenkomsten*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Blokhuis, J. (2004). *Aardrijkskunde praktijkboek*. Groningen/Houten: Wolters-Nordhoff.
- Boerefijn, J. (2012). Humor en geluk. *Zorg Primair*, 18.
- Bogt, T. t. (2008). (Un-) Cool: de muzieksmaak van jonge mensen in Nederland. In R. Diekstra, & M. Hogenes, *Harmonie in gedrag. De maatschappelijke en pedagogische betekenis van muziek* (pp. 71-104). Uithoorn: Karakter Uitgevers B.V.
- Bongaards, B., & Sas, J. (2005). *Vakbekwaam onderwijzen*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Bosch, A. v. (2005). *Knapper dan je denkt*. Vlissingen: Bazalt.
- Boschma, J., & Groen, I. (2007). *Generatie Einstein. Slimmer, sneller, socialer. Communiceren met jongeren van de 21e eeuw*. Nederland: Pearson Education Benelux B.V.
- Broek, v. d. (2012). Humor in de klas. Laveren tussen blunder en valkuil. *Didactief*, 18-23.
- Bruin, d. R., & Bosua, M. (2004). *Geschiedenis geven. Praktische vakdidactiek voor het basisonderwijs*. Assen: Malmberg.
- Budding, J. (2007, oktober 4). *Lachen is gezond*. Opgeroepen op december 20, 2012, van www.medicalfacts.nl/: <http://www.medicalfacts.nl/2007/10/04/lachen-is-gezond/>
- Burton, R. (1621). *The Anatomy of Melancholy*. Londen: Chatto en Windus.
- Byzantine/Majority. (2000). *Byzantine Majority Text*. Opgeroepen op september 27, 2012, van <http://byzt.biblos.com/ephesians/5.htm>
- Citaten.net. (sd). *Citaten en wijsheden sinds 2000*. Opgeroepen op december 6, 2012, van <http://www.citaten.net/zoeken/citaten-lachen.html?page=6>
- Colin, G. (2012). Autisme en humor. *Zorg Primair*, 26-28.

- Dale, V. (sd). *Van Dale*. Opgeroepen op februari 1, 2012, van <http://www.vandale.nl/opzoeken?pattern=cohesie&lang=nn>
- Dekker, T. (2006). Suiker in de taart. Drama in het basisonderwijs. In d. R. Graaf, *Bijzonder Onderwijs* (p. 224). Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Derkx, B. (2012). Een leraar heeft humor nodig. *Onderwijsblad* , 24-25.
- Diekstra, R., & Hogens, M. (2008). *Harmonie in gedrag. De maatschappelijke en pedagogische betekenis van muziek*. Uithoorn: Karakter Uitgevers B.V.
- Dongelmans, T. (2011, januari 11). *Hoe werken hersenen*. Opgeroepen op november 15, 2011, van Muziek maakt genotstof vrij in hersenen: <http://hoewerkenhersen.nl/nieuws/muziek-maakt-genotstof-vrij-in-je-hersenen>
- Dreikurs, R., & Cassel, P. (2000). *Orde houden zonder tranen*. Leeuwarden: Eduforce.
- Durinck, K., & Racquet, L. (2003). *Opvoedingsondersteuning. Inventaris voor begeleiders*. Antwerpen: Garant.
- Encyclopedie, O. (sd). *Online Encyclopedie*. Opgeroepen op november 17, 2011, van <http://www.encyclo.nl/begrip/Isaak>
- Fevere, L. M., & Hove, t. M. (2008). *Survivelkit voor leerkrachten. Oplossingsgericht werken op school*. Antwerpen: Garant.
- Folliet, J. (sd). *Zalig zij die kunnen lachen*. Opgeroepen op oktober 11, 2012, van <http://zustersclarissen.webklik.nl/page/humor>
- Fontana, D. (1990). *De effectieve klas*. Nijkerk: Uitgeverij Intro.
- Frith, S. (1981). *Sound effects: Youth, leisure and the politics of rock 'n' roll*. . New York: Pantheon.
- Gardner, H. (1993). *Frames Of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. United States of America: Basic Books.
- Geetsdom, v. N. (2008). *Creatief denken in het [secundair] onderwijs*. Rumst: Academia Press.
- Giessen, v. d. (2011). *Humor in de Bijbel*. Opgeroepen op november 11, 2011, van <http://www.bijbelaantekeningen.nl/blog/>
- Groot de, S. (2011). Humor en heldere regels. *Didaktief* , 11.
- Hulshof, C. (2012). Humor in de klas een serieuze zaak. *Zorg Primair* , 25.
- Jong, d. G. (2012). De lach in de klas. *Zorg Primair* , 21-22.
- Joosse, G. (2008). Het Mozart-effect: ruimtelijk vermogen en muziek van Mozart. In R. Diekstra, & M. Hogens, *Harmonie in gedrag. De maatschappelijke en pedagogische betekenis van muziek* (pp. 59-70). Uithoorn: Karakter Uitgevers B.V.

- Kagan, S., & Kagan, M. (2006). *Meervoudige Intelligentie. Het complete MI boek*. Vlissingen: Bazalt.
- Kallenberg, T. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Klasseleraren. (2010). *Is lachen echt gezond?* Opgeroepen op november 16, 2011, van <http://www.klasse.be/leraren/14884>
- Kooijman, M. (2008). *Hoogbegaafd. Dat zie je zo!* Ede: Oya Productions.
- Kratsborn, W. (2005). *Onvoorspelbaar verleden. Geschiedenis van prehistorie tot heden*. Assen: Koninklijke van Gorcum.
- Lang, S. (2006). *Europese Cultuur voor Dummies*. Indianapolis: Pearson Benelux B.V. .
- Lei, R. v., Haverkort, F., & Noordam, L. (2004). *Muziek Meester!* Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Looy, F., & Houterman, K. (2008). *Gezond gedrag in de basisschool*. Almelo: IKOconsult.
- Louwen, M. (2010). *Zingende predikers in de klas. Een onderzoek naar de effectiviteit van eigentijdse Christelijke muziek als middel om geloofsgroei te stimuleren*. Ede: CHE.
- McKelvie, P., & Low, J. (2002). Listening to Mozart does not improve Children's Spatial Ability: Final Curtains for the Mozart-effect. *Britisch Journal of Developmental Psychology* , 241-258.
- Media-opvoeding. (2010, april 6). *Wat u uw kinderen kunt bijbrengen: De mobiele telefoon handig maar ook financiële valkuil*. Opgeroepen op november 9, 2011, van Kenniscentrum Jeugd en Media: <http://mijnkindonline.nl/1615/de-mobiele-telefoon-handig-maar.htm>
- Meinders, D. H. (onbekend). *Foobie Nederland*. Opgeroepen op November 9, 2011, van Foobie: <http://artikelen.foobie.nl/onderwijs/interesses-van-kinderen/>
- Minnema, F. (2006). Meer dan klank. Muziek in het basisonderwijs. In R. d. Graaf, *Bijzonder onderwijs. Christelijk geloof in de dagelijkse praktijk van basis- en voortgezet onderwijs* (pp. 237-243). Zoetermeer: Boekencentrum.
- Mook, D. (2001). *Psychological Research. The Ideas Behind the Methods*. New York: W.W. Norton & Copmany, Inc.
- Palmer, E. (2001). *The Humor of Jesus*. Vancouver: Regent College Publishing.
- Pas, G. (2006). *Gestig en soms ongeestelijk*. Opgeroepen op oktober 10, 2012, van <http://www.digibron.nl/search/share.jsp?uid=00000000012f0e855effdec0e75de724&sourceid=1011>
- Pavlov. (2012). NTR Pavlov. *Jandino Asporaat* . Nederland: NTR.
- Rauscher, F., & Shaw, G. (1998). Key components of the Mozart-effect. *Perceptual and Motor Skills* , 835-841.

Rijnvis, D. (2011, maart 4). *Nu.nl*. Opgeroepen op november 15, 2011, van Nu.nl 'Baby's herkennen liedjes uit baarmoeder': <http://www.nu.nl/wetenschap/2460553/babys-herkennen-liedjes-baarmoeder.html>

Rosier, E. (2004, april 24). Humor, we kunnen niet zonder! *Eva*, p. 17.

Ruigrok, J. (2011). Humor is de smeerolie van succesvolle begeleiding. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 32-33.

Schermer, D. (2008). Humor in Jenaplanscholen. *Mensenkinderen*, 21-23.

Smit, A. (2003, oktober 25). *Intermediar*. Opgeroepen op november 15, 2011, van Intermediar. Op elk punt in je carrière: <http://www.intermediar.nl/artikel/weekblad-archief/22675/de-muzikale-mens.html#2>

Spronk, K. (2009). *De humor van de Bijbel*. Opgeroepen op november 17, 2011, van <http://kspronk.files.wordpress.com/2009/05/de-humor-van-de-bijbel.pdf>

Stibbe, A. (2011). *Pepermunt 'Serieus grappig'*. Amsterdam: Ark Media.

Tamminga-Visser, G. (2006). *Voorbij de regenboog*. Kampen: Uitgeverij Kok.

Tielemans, E. (2010). *Energize II Energizers voor volwassenen, jongeren, iedereen*. Meppel: Uitgeverij Edu'Actief b.v. .

Vaan, d. E., & Marell, J. (2006). *Praktische didactiek voor natuuronderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

VSKO. (2012, januari 21). *2Sip*. Opgeroepen op december 6, 2012, van Er zit meer in jou: <http://www2.sip.be:40000/groepen/pastoraal/pagina/2012-2013/gebed%20van%20de%20week/2012-2013%20week%2021,%2021%20januari.pdf>

Weusten, V. (2000). *De geliefde leraar. Hoe u het blijft of hoe u het wordt*. Rosmalen: Weusten en Hoornstra.